

Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi

The Journal of International Social Research

Cilt: 7 Sayı: 34 Volume: 7 Issue: 34

www.sosyalarastirmalar.com Issn: 1307-9581

**İLM-İ KİYÂFET VE FİRÂSET BAĞLAMINDA MUSTAFA BİN EVRENOS'UN "HÂZÂ
KİTAB-I FİRÂSETNÂME VE KİYÂFETNÂME" Sİ
A WORK OF MUSTAFA b. EVRENOS "HÂZÂ KİTÂB-I FİRÂSETNÂME KİYÂFETNÂME" IN
THE CONTEXT OF KNOWLEDGE OF KİYÂFETNÂME- FİRÂSETNÂME
Melike Gökcan TÜRKDOĞAN***

Öz

Arapça bir terim olarak "firâset", insanın fiziki yapısı ve karakteri arasındaki ilişkileri konu alan bir ilim dalıdır. Yine Arapça kökeni "k" "v" "f" mastarından türeyen ve "iz sürmek" anlamına gelmekle beraber, görülebilir fiziki işaretlerin yardımıyla karakter ve ahlak özelliklerine dair çıkarımlarda bulunmayı konu edinen kıyafet ilmi geçmişten günümüze Doğuda ve Batı'da pek çok esere konu olan bir çalışma alanıdır. Bir edebi tür olarak da Türk edebiyatında "kiyafetname" "firasetname" türünde çok sayıda manzum ve mensur metin kaleme alınmıştır.

Mustafa İbn-i Evrenos'un "Haza Kitab-ı Firasetname ve Kiyafetname" adını taşıyan kitabı, bu türde yazılmış eserlerden biridir. Mensur olan ve pek fazla edebi değer taşımayan eserin önemi kültürümüzde yeri olan "insan sarrafı olmak" kavramına Doğu ve Batı kaynaklarından toplanan bilgilerle yorum getirmesidir. İnsanın iç yüzünü ahlak ve seciyesini doğru olarak tanıma, tanımlama iddiasında olan bu eser, kültür tarihimiz açısından da önemli bir kaynak olarak kabul edilebilir.

Anahtar Kelimeler: Kiyâfetnâme, firâsetnâme, Mustafa b. Evrenos.

Abstract

Firaset as a term in Arabic language is a discipline about relations between physical structure and character of human. Kiyafet discipline which is derived from "k" "v" "f" templates and means "to trace" and also it is about making an inference regarding character and moral properties with the help of visible physical signs, is a field of study which is subject to many pieces of art in east and west. Many poetical and prosaic texts in kiyafetname and firasetname type were written as literate types in Turkish literature.

"Haza Kitab-ı Firasetname ve Kiyafetname" book of Mustafa İbn-i Evrenos is one of the pieces of art written in this type. The importance of this prosaic type of work which does not have too much literate value is that it interprets info received about concept of being judge of character, which has a place in our culture, from eastern and western sources. This work which aims to recognise and define low down, morality and character of humans, can also be assumed as an important source in terms of our cultural history.

Keywords: Kiyâfetnâme, Firâsetnâme, Mustafa b. Evrenos.

Giriş

Günümüzde, occult/ gizli ilimler çerçevesinde değerlendirilen, kökeni antik Helen felsefe okuluna ve kadim Hint öğretilerine dayanan "İlm-i firâset" ve "-i kıyâfet", Arap, Fars ve Türk kültür dairesinde insanı tanıma bilgisi olarak değer görmüş ve çok sayıda esere konu olmuştur.

"Kiyâfe(t)", Arapça iz sürmek, takip etmek, "peşi sıra gitmek" gibi anlamları içeren "kavf" kökünden türemiştir. Terim olarak ise bir takım işaretlerden hareketle karakter ve ruhsal yapıya dair çıkarımlarda bulunmak anlamında kullanılmaktadır. (Mengi, 2002:513;

* Yrd. Doç. Dr., Erzurum Teknik Üniversitesi.

Çakır,2007:333)Kıyâfet; “ilm-i isr”, hayvan ve insanların el, ayak izlerini yorumlama ve “kıyâfet-i beşer” olarak tasnif edilir. Bu türde yazılan eserlerin asıl konusu da kıyâfet-i beşerdir.

Firâset, bir şeyin iç yüzünü sezgisel olarak kavrayabilme yetisi anlamıyla “ilm-i kıyâfe” den daha kapsamlı ve kuşatıcıdır. Tasavvuf terimleri sözlüğünde “firâset”, sezme, yakın keşfetme, gaybı görme şeklinde anlamlandırılmıştır. Bir durumu karineden hareketle bilmek tabii; sezgisel olarak kavramak ise, ilham-ı İlâhî yoluyla kazanılmış bilgidir, yani firâsettir. (Uludağ,2002:138)

İnsanların dış görünüşünden, boy-pos, kafa yapısı, kaş, göz, kulak, burun gibi uzuvlarından; el ayak, gövde yapılarından hareketle mizaçları hakkında yorumlar yapmak günümüzde spekülâtif bir bilgi gibi görünse de döneminde, köle -cariye alımından, nesep tayinine, memur alımından, makam- mansıp tevdi edilecek kişide aranacak karakter özelliklerinin belirlenmesine kadar pek çok kullanım alanı olan pratik bir ilim olarak kullanılmıştır. Bu amaçla insan fizyonomisini tahlil edebilen insanlara “kâyif”; bu konuda yazılmış eserlere genel olarak “kıyâfetnâme” ve “firâsetnâme” denilmektedir.

İnsanları fiziki yapılarına ve vücut kimyalarına göre değerlendirme anlayışını M.Ö. V. yüzyılda yaşayan kadim Yunan hekimi ve bilgini *Hippocrates*'a dek götürmek mümkündür.Hippocrates, hastalık tanılarını ve tedavilerini vücut kimyalarını ve fizik tiplerini esas alarak düzenlemiştir.

Kıyâfetnâmelerde sıkça anılan Platon da insanları fizik yapısıyla değerlendirmiş, “*derin ve sathî*” olmak üzere ikiye ayırmıştır. (Çelebioglu,1988:225)

Kadim Helen bilginlerinden *Galien* (Calinus) Hippocrates gibi insanları vücut kimyasını oluşturan kan, balgam, safra ve sevdâ unsurlarının dengesine göre değerlendirmektedir.

Aristotelesde, Doğu'da firâset ilminin en önemli âlimlerinden kabul edilir. Aristoteles, kişilik ve beden yapısı arasında bir ilişki kurarak kişilik tipolojisi kurgulamıştır. Batı'da biyolojik psikolojinin kurucusu sayılan Aristoteles'in kuramı aynı zamanda, toplumdaki suçluların teşhisini öngören pratikler içerir. Buna göre, belli fiziki özelliklere sahip insanlar, belli suçlara eğilim göstermektedir.(Dönmezer 2002, kriminoloji.com (12.10.2014)

Kadim filozofların fizyonomi konusundaki bu tarz çalışmaları Doğu âlimlerini etkilemiştir. Bilhassa Aristo'nun etkisi belirgindir. Aristo'ya atfedilen fizyonomi görüşleri ve eserleri Arapça olarak yeniden kaleme alınmıştır.Yuhanna b. Bitrîk'ın Aristo'dan çevirdiği söylenen “*Kitâbü's-Siyâse fî Tedbiri'r-Riyâse*”si adlı kitabı bu etkiyi taşıyan eserlerdendir.

Arapça yazılmış ilk özgün firâset türü eserin -i Şâfiî'ye ait olduğu bilinmektedir.¹Kindî'nin “*Risâle fî'l-Firâse*”si, Ebû Bekir Râzî'nin, el-Mansûrî adlı eseri de kıyâfetnâme türünün ilk örneklerinden sayılır. İbn Sînâ'nın da bu türde bir risâlesinin varlığından bahsedilmektedir. Ayrıca, Ebû Sehl el-Mesihî (Firâsetnâme), Fahreddin er-Râzî (Kitâbü'l-Firâse) ve Şeyhürrabve ed-Dımaşkı, “*Kitâbü'l-Âdâb ve's-Siyâse fî İlmi'n-Nazarî ve'l-Firâse*” adlı eserleri bu türün yine en önemli eserleridir. Ayrıca, Abdülkerîm b. Hevâzin el-Kuşeyrî'nin ve Muhyiddin İbnü'l-Arabî'nin kitaplarında bu konuya yer veren bölümler mevcuttur.(Mengi,2002:c. 25, 514)

Farsça yazılmış kıyâfetnâmeler içinde Kâşânî'nin elde bulunmayan bir eseri, Derviş Abdurrahman Mîrek'in Tuhfetü'l-Fakir'i, Emîr-i Kebîr Hemedânî'nin Zahîretü'l-Mülûk adlı kitapları müstakil kıyâfet- firâset türü eserlerdir. Hüseyin Vâiz-i Kâşifî'nin Ahlâk-ı Muhsin' adlı kitabında yine bu türe ait bir bölüm yer almaktadır. (Mengi,2002:c. 25, 514)

Türk edebiyatında yazılmış ilk kıyâfetnâme örneği metin, Bedr-i Dilşâd'ın II. Murad'a sunduğu “*Muradnâme*” adlı eserinde bir bölüm olarak kaleme alınmıştır. Türk edebiyatında türün ilk müstakil eseri, 15. Yüzyılda Hamdallah Hamdî'nin hamsesinde yer alan mesnevidir. En tanınmış metin ise Erzurumlu İbrahim Hakkı'ya aittir. Türk edebiyatında yazılmış kıyâfetnâme türü eserlerin başlıcalarını şöyle sıralayabiliriz:

Firdevsî-i Rûmî, (II. Bâyezid devri), Firâsetnâme
İlyas ibni İsâ-yı Saruhânî, (öl. 967/1559-1560), Kıyâfetnâme
Abdülmeccid ibn Şehy Nasûh, (öl. 973/1565), Kıyâfetnâme
Mustafa ibni Evrenos, (974/982/1566-1574), Kıyâfetnâme

¹Kıyâfetnâme-i İmâm-ı Şâfiî adlı bu eser “Yazmalar” veri tabanında 22 Sel 122 numarayla kayıtlıdır.

Nesîmî (Bâlizâde muâsır), Kıyâfetü'l Firâse
Niğdeli Visâlî, (1003/1595) Vesîletü'l-İrfân
Lokman bin Hüseyin, (1010/1601), Kıyâfetü'l-İnsâniyye fi Şemâl-i Osmaniyye
Ömer Fânî Efendi, (öl. 1032/1622-23), Kıyâfetnâme
Erzurumlu İbrahim Hakkı, (1115-1194/ 1703-1780), Kıyâfetnâme
Mustafa Hâmî Paşa, (öl. 1295/1878), Fenn-i Kıyâfet (Yerdelen,1988:55-60)

Müstakil eserlerden başka, ansiklopedik mahiyetteki kitaplarda da insanı değerlendirme sanatı özel bir yer tutar. Bu kaynaklardan biri Keşf'üz-Zünûn'dur. Kâtip Çelebi'nin eserinde, bu konuda tafsilatlı bilgiler yer almaktadır. (c. II s 1366-1367) Kâtip Çelebi, "Kıyâfet-i Beşer" olarak adlandırdığı sanatın asıl kullanım alanının peygamber soyunun korunması amacına yönelik olduğunu ifade etmektedir.

Ansiklopedik eserlerden biri olan "Mevzuatü'l-Ulûm" da, Taşkoprizâde, firâset ilminden doğan diğer ilimleri şöyle sıralar: İlmü'l-kef veya ilmü'l-esârîr (el, ayak ve yüz hatlarına bakıp huyunu ve şahsiyetini anlamak), ilmü'l-ihtilâc (organlarda görülen seyirme, çarpıntı vb. durumlardan ileride meydana gelecek olaylara dair sonuç çıkarmak),İlmü'ş-şâmât ve'l-hayalân (insandaki ben, benek izlere göre karakterini yorumlamak), ilmü'l-ektâf (keçi ve koyunun kürek kemiğine bakarak geleceğe dair sonuçlara varmak, savaş vs. felaketlerin olup olmayacağını kestirmek), ilmü'l-irâfe (hal-i hazırda olan olaylardan hareketle gelecekteki olaylar hakkında akıl yürütmek), ilmü'l- ihtidâ bi'l-berâri ve'l-akfâr (çöllerde yön tayin etmek), ilmü istinbâtî'l-maâdin (madenlerin yerlerini belirlemek), ilmü'r-riyâfe (toprağı inceleyerek, nemine, yetitirdiği bitkilere ve orada barınan canlılara bakarak yeraltı sularını bulmak), ilm'ü nüzûlî'l-gays (yağmurun yağıp yağmayacağını tahmin etmek), ilmü kıyâfetî'l-eser (iz sürmek), ilmü kıyâfetî'l-beşer (insanların organlarına ve bunlar arasındaki ilişkiler yoluyla insanların ruh yapılarını teşhis etmektir.(Çaldak,2005:126-127; Uludağ, 1996: c.3 sf.116)

Mustafa bin Evrenos'un "Kitab-ı Firâset ve Kıyâfet" Adlı Eseri

Kaynaklarda hakkında çok fazla bilgi bulunamayan Mustafa bin Evrenos, bir uç beyi hanedanı olarak Orhan Bey ve bilhassa Sultan Murad döneminde büyük başarılarla imza atan Evrenosoğulları ailesine mensup olabilir. Vardar Yenicesi ve Rumeli illerinde yaşayan bu akıncı beyleri, tarih kaynaklarında, savaşlarda gösterdikleri yararlılıklar ve bıraktıkları mimari eserlerle bahis konusu edilmiştir.² Hânedan ismini taşıyan Mustafa Bey, kendini eserinin başında klasik tevazu cümleleri olan "fakîrül- hakîr Mustafa bin Evrenos " ifadeleriyle takdim etmektedir. Tezkirelerde bu isimde bir firâset- kıyâfet müellifine rastlayamadık. Esasen tek nüshası tesbit edilebilen bu eserin, Sultan II. Selim'e sunulmuş olmakla beraber çok fazla tanınmadığı söylenebilir.

Kendi satırlarından izleyebildiğimiz kadarıyla Mustafa bin Evrenos, iyi bir tahsil görmüştür. Eserini Arapça ve Farsça kaynaklardan yararlanarak kaleme alacak kadar bu dillere vâkıftır. Ancak müellif, kendini yalnızca "el-hâc" olarak takdim etmekte, başka eserlerinin varlığından ise bahsetmemektedir.

Mustafa bin Evrenos adına kayıtlı tek yazma nüsha, Türkiye Yazmaları veri tabanında Çankırı İl Halk kütüphanesi 8 Hk 321 numarayla kaydedilmiş 65 varaklık mensur bir eserdir. 58. varaktan itibaren, "Cefâyî" mahlaslı bir şaire ait olduğu görülen manzum bir kıyâfetnâme metni daha mevcuttur. Kitap, harekesiz nesih hatla kaleme alınmıştır. Serlevhalar ve söz başları kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Kitapta altı adet de el resmi mevcuttur.

Evrenos, kitabını, Arapça ve Farsça kaynaklardan tercüme yoluyla oluşturulmuş muhtasar bir eser olarak tanıtmaktadır. Eserin sadece tercüme olmadığı müellifin

² Evrenoslar hakkında yapılan çok sayıda çalışmada geniş bir hânedan olan ailenin yüzyıllar içinde yaptığı işler ve yetiştirdiği şahsiyetler ele alınmakla beraber, Mustafa isimli bir ferdinden bahsedildiğini tespit edemedik. Bkz.Umur, Y. (2008). *Reconstructing Yenice-i Vardar: Patronage of the Evrenosoğlu Family*. Boğaziçi University ve Başar, Fahamettin(1995). "Evrenosoğulları." *İslâm Ansiklopedisi* 2: 539-541.

anlatımlarından anlaşılmaktadır. Müellif, isimlerini zikretmediği Arapça ve Farsça firâsetnâmeleri kullanarak kendi te'lif metnini kurmuştur.

“Hâzâ Kitâb-ı Firâset ve Kıyâfetnâme” serlevhasıyla başlayan eserde, besmele ve kısa bir Arapça duanın ardından şair kendini takdim edip Sultan Selim’e hitap eden bir girizgâh yapar. Bu kısımda öncelikle “firâset”in kavramsal tanımı yer almaktadır. Evrenos’un ifadesiyle firâset, insanın zâhirinden hareketle bâtınını görmektir.

“İmdi insânuñ ma’rifeti şeklinden ve şemâlineñden hâşıl ola, añña ‘ilm-i kıyâfet ve firâset dirler. Bilgil ki firâsetnâme ahlâk-ı zâhiri ile ahl vâl-i bâtınıye istidlâl itmekden ‘ibâretdür. Eger su’âl itseler kim, ahlâk-ı zâhiri ahl vâl-i bâtınıye nice delîl olur, cevâb virürüz ki, nefis ya mizâcdur ya mizâc nefisün âletidür.”(vr.6)

Mustafa b. Evrenos, kitabın “sebeb-i te’lif”i sayılabilecek bu giriş kısmında, eserini takdim ettiği Sultan II. Selim’ e firâset ilminde bir üstâd olan Aristoteles’in yetiştirdiği büyük komutan İskender’i ve adalet timsali Nüşirevân’ı örnek gösterir. Firâsetli olmak bir hükümdarın en büyük silahıdır, zira, askeri ve idarî kadrosunu oluştururken doğru tercih yapması buna bağlıdır. Sultan, ilm-i firâset sayesinde karşısındaki insanın içyüzünü kavrayıp anlayacak, devlet adamlarını olduğu kadar meclisine kabul edeceği müşahibleri de buna göre seçecektir. İşte, daima Aristo ile istişare eden Büyük İskender’in sırrı budur.³

İkinci husus, devletin bekâsı, saltanatın ömrü meselesidir. Bu da sultanın devleti adaletle yönetmesine bağlıdır. Adaletin kâim olduğu yerde saltanat bâki olur. Adaletin tesisi insanlara ve topluluklara hakkettikleri, layık oldukları değeri vermektir. Firâset sahibi bir sultan, herkesin gerçek değerini takdir edeceği gibi toplumu ifsad eden ahlaksız ve şerlileri de teşhis edebilecektir. Nüşirevân’ın sırrı da budur.⁴

Evrenos, ilm-i kıyâfetin bir sultana sağlayacağı pratik faydaları sunarak açtığı bahsi, ilm-i kıyâfet ve ilm-i firâsetin nakli ve aklı delillerini açıklayarak sürdürür.

Delil olarak gösterdiği kaynaklar öncelikle Kur’an âyetleridir. Eserde Arapça verilen Kur’an ayetleri mealen şöyledir:

Sen onları yüzlerinden tanırdın. Andolsun, sen onları, konuşma tarzlarından da tanırdın. (Muhammed:30)

Onların secde eseri olan alametleri yüzlerindedir (Fetih:29)

Sen onları yüzlerinden tanırdın. (Bakara:273)

Suçlular simalarından tanınır da, perçemlerinden ve ayaklarından yakalanırlar (Rahmân:41)

Hadis rivâyetlerinden örnekler sunar:

“Mü “minin firâsetinden korkun. Muhakkak ki o, Allah “ın nuruyla bakar.”

Evrenos, firâset ilminin geçerliliği için aklî deliller sunar. Buna göre, insanların içlerinde iyileri de kötülerini de vardır. İnsan iyilerle kötülerini birbirinden ayıracak donanımda olmazsa çok zarar görür. Bir hayvan sahibi olmak için bile “esbnâme”ler, bâznâmeler” dikkate alınmıyor, hayvanların bazı şekil özelliklerinden onların davranışları iyi ya da kötü oluşları hakkında bir karara varılabiliyorsa bu insan için de geçerli olmalıdır. Kötülerin şerrinden korunmak iyileri dost kazanmak için firâsetli olmak gerekir.

Mustafa b Evrenos’a göre kıyâfet ilmi, evlilik kararından nesep tayinine, siyâsetten köle ticaretine kadar hayatın her alanını kuşatmış olmakla beraber şer’i hüküm vermede kullanılmamalıdır.

³Aristo’ya mal edilen ve Yuhannâ b. Bitrîk tarafından Arapça’ya tercüme edilen Kitâbü’s-Siyâse fi tedbîr’i-riyâse (Sırrü’l-esrâr) adlı apokrif eser İslâm toplumundaki bu tür firâset anlayışını geniş ölçüde etkilemiştir. Rivayete göre Aristo bu eserde öğrencisi İskender’e öğütler vermiş, ona savaşta hangi tarafın galip geleceğini veya mağlûp olacağını önceden tahmin etmenin ve böylece dünyaya hâkim olmanın yollarını ve savaş tekniğini öğretmiştir. Bundan dolayı müslüman hükümdarlar bu tür eserlere ilgi duymuşlardır. (Uludağ,1996:c13. 116,TDV. İslam Ansiklopedisi, Firâset maddesi)

⁴Batı dünyasında antik çağlarda yaşayan Aristo’nun talebesi İskender’e siyasikararlarında firâsetle ilgili tavsiyeleri bilinmektedir. Sâsânî padişahu Nüşirevân için hükemâ tarafından bir firâset kitabı yazılmış olduğu ve Nüşirevân’ın bu kitaba bakarak hükmettiği belirtilmektedir. (Çelebioğlu 1998: 228-229)

Kıyâfet ilmi, mizacı tarif edebilir; ancak, sosyal çevre, terbiye ve irade gibi faktörlerin varlığı dikkate alınarak bu spekülâtif bilgi kesin hüküm olarak kabul edilmemeli, insanın sûreti onun kaderi gibi görülmemelidir. Müellif, burada Platon'dan bir anekdot aktarmaktadır. Buna göre Platon, kendi resmini öğrencileri vasıtasıyla Hint âlimlerine gönderir ve onlardan yorum ister. Öğrenciler akılları karışmış olarak dönerler, çünkü büyük filozofun fizyonomisinden olumsuz çıkarımlar elde edilmiştir. Platon, Hint âlimlerini güvenilir bulmayan öğrencilerine, hakkındaki olumsuz tespitlerin doğruluğunu ifade ederek onlara, terbiye ve nefse hakimiyet diye önemli bir faktörün varlığını hatırlatır. Platon yaratılıştan gelen bazı kötü eğilimlerini irade eğitimiyle yenmiştir.

Nitekim Eflâtun hakîm kendü şüretinüñ taşvîrini şâkirdlerine virüp Hind hakîmlerine gönderdi. Hind hakîmleri ol taşvîri evşâf-ı zemmiye ile taşvîf itdiler. Şâkirdler Eflâtun'a gelüp haber virdiler kim Hind hakîmlerininüñ 'ilm-i firâsetde aşlâ üstâdları yoğ imiş senüñ naqşuñdan nefsuñe şunuñ gibi evşâf zem ile söylediler, hiç birin anuñ sende görmedük. Eflâtun inşâf idüp didi ki, hükemâ-yı Hind 'ilm-i firâsetde mâhirler ve hâzıklar imiş zirâ her şıfatuñ dimişlerdür anuñla mevşûf idüm, lâkin hikmet ve riyâzet ile mezmûmeyi mahmûdiye mübeddel itmîş idüm."(vr11)

Terbiye faktörünün önemine en büyük delil, Allah'ın insana dinler yoluyla güzel ahlak eğitimi sunmasıdır. Karakter eğitim yoluyla başatan aşağı değişebilir.

" Feülâike yübeddilullahi seyyiâtihim hasene" eger tebdîl-i ahlâk mümkün degülmiş iseydi enbiyânuñ ve evliyânuñ da'veti ve bi'ati kâsid ve fâsid olurdu. Belki Qur'an tebdîl-i ahlâk için tenzîl oldu.(vr 11)

Terbiyenin ahlâk ve karakter eğitimindeki rolünü Platon üzerinden anlatan müellif, her mizacın terbiyeye müsait olmadığını da Sadi'den bir beyt vererek açıklar.

Eserin giriş mahiyetindeki bu bölümünde yazar aynı zamanda bölümler ve fasıllar hakkında bilgi verir. Kitap, müellifinin deyişiyile iki risaledir. Bunlardan ilki, baştan ayağa tüm organların görünüşüyle mizaçlar arasında bağlantılar kuran ilm-i kıyâfet kısmıdır. Her bir organ bir fasılda anlatılır. Öncelik başın görünümündedir. Baş, büyüklüğü- küçüklüğü ve şekli yönünden değerlendirildikten sonra kaş, göz, kirpik, burun, ağız, çene, alın, dişler, kulaklar, saç ve cilt gibi tüm uzuvlar bir bir yorumlanır. Bunlar kıyâfetnâmelerde sıkça karşılaşılan genel açıklamalardır ve oldukça spekülâtif olan bu tarz yorumlar, daima itidalin güzel ahlâkla ilişkilendirilmesiyle son bulur. Kitabın ikinci risalesi olan ele dair fasıllar hariç tutulursa, en çok fasıl ayrılan uzuv baştır. Başla ilgili bölümlerden sonra insan bedeninin her organı, her kısmı yine fasıllar halinde anlatılarak, hangi görünümün hangi tarz insana mahsus olduğu bildirilir.

Dış görünüşün haricinde, vücut kimyası da mizaç üzerinde etkili görülür. M. b. Evrenos, Hipokrat'ın teorisi olan ve Galien tarafından geliştirilen, beden karışımlarının insan karakterini etkileyeceği görüşünü İmâm-ı Fahr-i Râzi ve Muhyiddîn-i 'Arabî'den alarak aktarır. Buna göre bedendeki karışımlar/ hıtlarda dengesizlik olursa bu mizacı etkiler. İnsan, baskın olan hıta göre ateşli, atak ya da sakin, durgun gibi karakter özellikleri gösterirler.

Çünkü hadd-i i'tidâlden tecâvüz ide, sakîm olur. Şâhib-i firâsete bilmek vâcibdür ki her rengi ve hıltı ve her mizâci ki ne hâletdedür ve her gıdâyı ve şekli ve her cinsi erkekden ve dişiden ve her rengi ve her 'âdeti ki, ne hıltı muktezîdür. Her kimse ki bu cümleyi zabt ü hıfz ide, 'ilm-i firâsetde mâhir ola. Bu zıkr itdügümüz mücerrebâtdur. Her mes'eleyi edillesiyle bilürler, temâm hâzık olurlar. İmâm-ı Fahr-i Râzi ve Muhyiddîn-i 'Arabî rehmetullah ve daği bunlardan gayri kimesneler tecrübe ile bilüp kitâbda şebt itmîşlerdür ki, bu risâlede zıkr olan kitâblarda mestürdür" (vr.12).

İkinci risale olan el bahsi, bir mukaddime, altı fasıl ve altı tasvir olarak tasnif edilmiştir. Bir "kef-nâme" örneği olan bu bölümde el hatlarının analizi yapılmıştır. Hatların ve zaviyelerin; hatlar ve zaviyeler arasında oluşan şekillerin anlamları ayrıntılı olarak açıklanmış ve aynı zamanda şematik olarak altı resim halinde gösterilmiştir.

Evrenos elin delâlet ettiği anlamları mukaddime kısmında şöyle özetlemektedir:

“İmdi bilgil kim muḳaddime elüñ aḳsāmın ve el ḥatlarınıñ edillelerin bildirür.

Evvelki bāb, elüñ nişānların ve delāletlerin bildirir. İkinci bāb, cimā‘ ḥatların ve delāletlerin bildirür kim nefsi-ı ḫabī‘ye müte‘allıḳdır. Üçüncü bāb, ‘ömür ḥatınıñ delāletlerin bildirür kim nefsi-ı ḫayvāniyye müte‘allıḳdır. Dördüncü bāb, baş ḥatınıñ delāletleri bildirür. Ḳuvvā-yı nefsāniye müte‘allıḳdır. Beşinci bāb ādemüñ ḫālī‘ini bildirür ve elde olan ḥatlardan yıldızın bildirür. Altıncı bāb, cüz‘iyāt delāletlerin bildirür ve nice sırlar bilinür ki, ehl ḫatında meşhürdur.” (vr. 27)

Kitabın tipik kıyâfetnâme türündeki ilk bölümüne nazaran, bu bölüm, biraz da fālnâme türüne yakınlık gösterir. Çünkü el üzerindeki hatlar ve zāviyelerin bir kısmı sahibinin karakter özellikleri hakkında işaretler olarak gösterilirken, büyük bir kısmı da sahibinin geçmişine ve geleceğine dair hükümler içerir. Parmak diplerinden çıkıp uzayan veya parmağı bir yüzük gibi çevreleyen bazı hatlar, sahibinin asılacağı, suda boğulacağı, çocuk doğururken öleceği veya mal bulacağı, bir tehlike atlatacağı, çok zahmetler çekip sonra rahat edeceği, ikbale erişeceği ya da zillet içine düşeceği vs. gibi kişinin kaderine işaret eden çeşitli bilgilerle yorumlanır.

Müellif, el çizgilerinin yorumlanmasını ilm-i firâsetin en önemli ve en güçlü alanı olarak görür. Bir kişi hakkında karar vermesi gereken birinin, özellikle de maiyetini seçen sultanın, sadece el hatlarını okutarak namzetin hem karakterini, hem akıbetini öğrenmesi mümkündür. Ancak burada müellifin özellikle dikkat çektiği nokta, hüküm çıkarırken kişinin ırkı, yaşadığı yer gibi kalıtsal özelliklerini belirleyecek faktörleri göz önünde bulundurma zaruretidir. Mesela bir Yahudî'nin el çizgileri, sultan veya vezir olacağına işaret etse bile buna imkân yoktur. En fazla diğer Yahudî'ler arasında seçkin olabilir. Veya elinde uzun ömür çizgisi görülen bir kişi Habeşistan gibi ortalama insan ömrünün kırk yıl olduğu bir beldede yetişse, elindeki ömür hattı onun da mesela, kırk yaşına dek yaşayabileceğini gösterir. (bkz. vr. 30)

Kitap, müellifin başta söylediği gibi altı fasıl ve altı tasvir olan kefnâme bölümünün sonuna kadar gelebilmiştir. Ancak tam burada alışlageldik “temmet” kısmı olmaksızın metin kesilir. İçinde Cefâyî mahlasının geçtiği ve çok özet bilgilerin bulunduğu bir başka kıyâfetnâme manzumesi başlar. Bu durum, arada en az bir kopuk varak olduğunu düşündürmektedir.

Metin

HÂZĀ KĪTĀB-I FİRĀSET VE KĪYĀFETNĀME

Bismillahirrahmanirrahîm (vr.2)

Elḫamdü limen yesteḫıḳka ‘ı-ḫamdü lihüvviyetihi ve yestevecb’e-ş-şükre lihüvviyete va şşalavātühü ‘alā Muḫammed ‘ül- maḫşûş birisāletihî ammā ba‘d.

Bilgil kim Sultān Selîm itāleallah beḳā‘im ḫazretleri, icrāyı şerîfinde aşḫāb-ı güzîñ gibi cebhe-i ‘adāletde Nüşirevān-ı ‘ādil gibi, şecā‘atde Rüstem-i Zāl gibi, fikr-i firâsetde Ebū ‘Alî Sīnā gibi olduğu ecellerden bu ‘abd-i za‘îf faḳîrū’l- ḫaḳîr el- ḫāc Muştafā bin Evrenos rahmetullahi ‘aleyhimā, es-Sultān Selîm ḫavvillallahü ‘ömrehü ḫazretleri için ‘ilm-i kıyâfet ve firâset kitāblarınıñ ‘Arabi ve Fārisi risālelerinden Türkî’ye bir risāle terceme itdüm ki ta bu risāle sebebi ile firâsetde temām māhir ve ḫāzıḳ olup ḫullarınıñ ve ‘ulüfecilerinüñ ve ehl-i menāşıbınıñ belki re‘āyānuñ aḫlāḳ-ı zāhirinden aḫvāl-i bāḫnına ve şüretten ḫaḳîḳate istidlāl idüp devlet kimüñ başında olup olmayanı, behādar olup olmayanı, (vr. 3) istikāmeti olup olmayanı ehl-i fitne vü mekkāre olup olmayanı baḫîl ve şerîr olup olmayanı yaramaz olup olmayanı aḫmaḳ ve seffîh ve yalancı ve lâfcı olup olmayanı uğrı ve ḫarāmi olup olmayanı ḫarbden

kılıcdan ve şudan helâk olup olmiyanı ve kendü vilâyetinde ve ğurbetde fevt olup olmiyanı ve şâlih ve mütedeyyin ve müteşerri‘ olup ve fâsık ve şâlih olup olmiyanı eyü hıyula muttaşif olup olmiyanı hâşıl-ı kelâm her kişiuñ çoğuğı ğünden ölünce başına ne ğelüp ne ğelecekdür ne şıfatla muttaşıfdır bilüp şol kim vezâretde ve sancağda ve ağalığa ve emânete ve diyânete münâşib lâyığ olanları her birini dereceli derecesine ğöre naşb idüp re‘âyâtuñ dağı ağvâline ğöre ‘amel olunup memleket emn ü emânda olup ‘adâlet sebebi ile re‘âyâ huzürda olmak şebât-ı salţanat müyesser olmağdır. Ma‘lumdur ki salţanat zulm ile kâ‘im olmaz ‘adl ile kâ‘im olur. “Kütb-i Seyr-i Mülük”da dağı mestürdür. Zîrâ şehzâde “*fe izâ ğakemtüm beyne’n-nâs en teğakkümü bi’l- ‘adl*”⁵ mecrâsına cârî olup re‘âyâ tâifesine ‘adl ile (vr.4) ğükmeyleyler hâşâ Allahu Te‘âlâ’nuñ luţfuñdan ve keremüñden kim salţanat tağtını ol aşıl kimesneye müyesser idüp muğarrar itmiye ve dağı enbiyânuñ ve evliyânuñ hâşâ keremlerden ki bu aşıl kimesneye salţanat müyesserliğin cânib-i Ħağ’dan temennâ itmeyeler. ‘Ale’l- ğuşuş ki, vilâyet-i Rüm ğalkınuñ kebîr ve şağîr; erkek ve dişi; fağîr ve ğanîsi ve zayı‘ ve şerîfi ğuşuşâ ki şâbirinden mutazarri‘ ehl-i ‘ilmi Ħağ Sübhane ve Te‘âlâ dergâhına el ğötürüp leyl ü nehâr ‘adl olduğı içün dü‘â iderler.

İmdi, bilgil kim ‘ilm-i kıyâfet ve firâsetden bu risâle-yi muğtaşar idüp bir muğaddimeyi bir bâb kılıp başdan ayağa varınca her ‘uzvuñ delâletine bir faşıl zıkr itdüğimden şoñra elüñ delâleti çoğ vâfir ve evzâğ olduğı ecelliden el içün müstakîl bir muğaddime ve altı taşavîr idüp şol ki ğüç ola añları ğuţuţdan teşâvir zıkr itdüm ki her ğaţtuñ delâleti Sultân Selîm ğâzetlerine âsân ğele.

İmdi, bilgil ki, mukaddime delîl-i ‘ağlî ile ve delîl-i nağlî ile bu fennüñ şübütü beyânındadır. İmdi, bilgil ki, insânuñ evşâfin ve ağvâlin bilmek üç nesne ile hâşıl olur (vr.4) Birisi vahy-i Rabbâni ile olur nitekim enbiyâdan ğâzet-i Mûsâ ‘âleyhisselâm ğâzet-i risâlet-penâhi şallallahü ‘aleyhi ve’sellem ilhâm-i İlâhî ile bilüp temennâ iderdi ki anuñ ümmetinden ola. Nitekim peyğamber ‘aleyhisselâm buyurdu ki: “*Leğad âteynâ eşnâ nebiyyen anhüm kânü min ümmeti ve minhüm*” Mûsâ bin ‘Umrân ve ‘İsâ ‘aleyhisselâm ğabîbullah vahy-i rabbani ile bilüp ğaber virdi ki: “*İnnî Resulullahi ileyküm muşaddığan lima beyne yedeyye min’et-Tevrâti ve mübeşşiren birrasûlin ye’tî min ba’d’ismihu Ağmed*”. Ve dağı evliyâdan Selmân bin Fâris ve Üveys-i Ħaren rażıyallahü ‘anhümâ, bu ikisinden ğayri kimse peyğamber ğâzetleriniñ mübârek şüretin zâhir yüzden ğörmeyüpdürürler idi, keşf-i kerâmetle bilüp aña mütâba‘at itmişler idi. Ammâ buncılayın ma‘rifetler enbiyâdan ğayriye müyesser olmaz. İkinci, enbiyânuñ evşâfin ve ağvâlin bilmek ‘ulviyyât-ı ğavâş-ı ma‘rifetle müyesser olur. Nitekim ğakîm Câmet, Ħâzet-i Risâlet, şallallahü ‘aleyhi ve’sellem, ğamer devrinde şâh olub ve burc-ı ağreb kırânda mâh olacağın ve şeri‘atin keyfiyyetin ve milletin bilüp ğalkâ bildürdi. Üçüncü, insânuñ evşâfin ve ağvâlin bilmek ‘ilm-i kıyâfet sebebi ile(dür). ‘Abdullah ibn-i Selâm Resulullah ğâzetlerini bilüp teşğîş idüp teşğîş sebebi ile dâlâletden ferâğat ve teberâ idüp İmân ğetürüp İslâma ğeldi. “*Li mâ kaddemü’n- nebî ‘aleyhisselâm el-medinetü ğayşü li mâ şebtü vechihi ğâle inne vechihi yessir bi vechihi kezâb*”

İmdi insânuñ ma‘rifeti şeklinden ve şemâlinde hâşıl ola, aña ‘ilm-i kıyâfet ve firâset dirler. Bilgil ki firâsetnâme ağlâğ-ı zâhiri ile ağvâl-i bâtınıye istidlâl itmekden ‘ibâretdür. Eger su‘âl itseler kim, ağlâğ-ı zâhiri ağvâl-i bâtınıye nice delîl olur, cevâb virürüz ki, nefis ya mizâcdur ya mizâc nefisüñ aletidür. Ef‘âlde her ğangısı olursa mizâc ‘illet olur zâhirüñ ve bâtınıñ ağvâline zâhirüñ ve bâtını iken ma‘lumdur ki mizâca biri hâşıl olduğı vağit bir ma‘lûla istidlâl ğâziye-i müsellemedür. Zâhir ‘uvânı bâtına şâhiddür. Şüretten ve sîretten bâtına istidlâl enbiyâ ve evliyâ ma‘rifetidür. Bu ‘ilm-i şerîf ve ma‘rifet-i laţif idigüne delîl-i ‘ağlî ve delîl-i nağlî vardır. Nitekim Ħağğ Te‘âlâ kelâm-ı ğadîminde buyurur: “*İnne fı zâlike le*

⁵ Nisa sûresi 58. ayet

āyāti lā velī illā baṣār.” Bir āyetde daḥi buyurur: (V7) “*Sīmāhūm fī vucūhihim min eseri’s- sucūd*”.⁶ Ve bir āyetde daḥi buyurur: “*Yu’refū bi simāhūm*”.⁷

Ve daḥi peygamber ‘aleyhisselām buyurur: “*Ve’l-mū’minū yenzuru bi-nūri’l-lāh*”. Ve daḥi buyurur: “*Kūlli aṣḡaru mel’ūn*” ya’ni kılı ziyāde kızıl olan mel’undur. Ammā meygūn kııl kıllaruñ eyüsidür.

İmām-ı Şāfī’ rahmetullahi ‘aleyhden menķıldür, ba’zı seferlerde bir kimesnenüñ evine konuk oldu. Ol kişinüñ şekli ‘ilm-i firāsetde yatlu idi, ammā İmām’a bu kişi eyü konuqluķ eyledi. İmām ḥazretleri ol şahsuñ şüretde ‘ilm-i kıyāfetde mezmūm görüp sīretin kıyāfetde maḥmūd bulduḡı ecellden temām melālet büründi. Meger ki eyü teşḥīş idemezüm şandı. Çün rıḥlet ider oldu. Ol kişi ki, ḥarc itmişdi birin iki yazup ḥarc ṭaleb idüp İmām’a şundi fī’l-ḥāl imāmuñ ḥālını kendi aşḡabı te’accüb edüp şordılar ki melālet vaḡtinde şādlık, şādlık vaḡtinde melālet neden geldi? Buyurdu ki ‘ilm-i firāsetde (vr.8) bu şahsın şeklinden baña bir şübhe gelmiş idi. Çünküm şübhem gitdi şād oldum, didi. Bunuñ gibi rivāyet selefden çoķdur.

Delīl-i ‘aḡlı oldur ki, her ‘ilmüñ faẓīleti ve şerefi ol ‘ilme ihtiyāc ḡadarınca; imdi, bilgil ki ‘ilm-i kıyāfete her kişi muḡtācdur. Zīrā ma’lūmdur ki ādemīnūñ me’āşı ve maşlahatı ebnā-yı cins ile muḡaliṭ ve mu’amele kılmayınca müyesser olmaz. Ve beglerüñ daḥi elbetde muşāhibleri olmayınca olmaz. Ḥazret-i Ḳuṭb’ul- Aḡṭāb Seyyidi ‘Alī Hemādānī rahmetullah “Zaḡiretü’l- Mülūk”da dimiş ki, gök gözli kızıl kıllı ince eḡekli şaḡı çoķ ola bu aşıl kişiden ef’īden ḡazer ider gibi ḡazer itmek gerek tā kim żarar yetişmiye. Ḥuşūşa ki nev’i beşer iki kısmıdır: ba’zı ehl-i ḡayrdur ve emānet ve şadāḡat üzredür ve ba’zı ehl-i şerr ve ḡıyānet ve mekr ü ḡīle ve fitne ve ḡased üzredür. Şimdiki zamānda şerr ü ḡıyānet ehli çoķdur ve şadāḡat ve emānet ehli azdur, belki hiç yoķdur, dimeli olmuşdur. ‘Ale’l- ḡuşuş şimdiki zamānuñ begleri bir āḡir begüñ muşāhiblerine dūnyā ve memleket virüp begüñi öldür, zehirle dirler. İmdi beglere ve her kişiyeye vācib ve lāzımdur ki (vr.9) kıyāfet ve firāset ‘ilmin bile ve bu ‘ilm sebebi ile muşāhiblerinin cem’-i aḡvāline muṭṭalī olup şol kim idlāle ḡābil olup ḡıyānet ve ḡabāşet ve fitne ve mekr ve ḡased ‘alāmetleri olan kimesneleri muşāḡabetden redd idüp ve şol ki emānet ve şadāḡat ‘alāmetleri olan kimesneleri muşāḡibe maḡbūl idinüp eyüyi yaramazı fark idüp ‘amel ideler. İkinci delīl-i ‘aḡlı oldur ki vuḡuşa ve ṭuyūra begler için bāz-nāmeler yazılmışdur ki, ṭoḡanlaruñ ve şāhinleruñ ve sāir yırtıcı ḡuşlaruñ şüretlerinden şekillerinden eyüsi ve yaramazı bilinüp anlar ile ‘amel itmek mücerredür ve muḡarrardur. Ve daḥi atlar için beglere esb-nāmeler yazılmışdur ki şu şıfatla muṭṭaşif olan at eyüdü. Atuñ cemī’ hūnerleri beyān itmişlerdür, bu daḥi mücerredür. İmdi Ḥaḡḡ Sübhāne ve Te’ālā ḡayvānātuñ a’zāsında eyüsine ve telüsine delālet ider ‘alāmetler ḡalḡ itmişdür. Ḥuşuşan insānuñ evşāfi cemī’ ḡayvānātuñ ve melāikenüñ evşāfına cāmi’dür. Zīrā her ḡayvānuñ her ḡanḡı ‘uzvuna insānuñ ‘uzvı müşābih olur. Ol ḡayvān ḡuyıyla ol (vr 10) kimse muṭṭaşif olup bu fennin edillesinde her birisi mezkūrdur. Ve daḥi cemī’ ḡayvānāt insān için maḡlūḡdur. Ḥaḡḡ Te’ālā ḡayvānuñ a’zāsına eyüsine veya telüsine delālet ider ‘alāmetler ḡalḡ idicek insānuñ bi ṭarīḡ’il- evlā. Zīrā Ḥaḡḡ Sübhāne ve Te’ālā buyurur: “*veleḡadd kerremnā benī Ādeni*” dimişdür. Ādemüñ daḥi Allah zāḡir a’zāsında eyüsine ve yaramazına delālet ider nesneler ḡalḡ itmişdür. Tā kim anuñ sebebi ile ādemüñ eyüsi ve yaramazı biline. Ḥuşuşā ki, bunuñ üzerine delīl naḡillerüñ ba’zı daḥi meşūrdur. İmdi cibilliyeti ve ṭrynet-i aşliyesi üzerine ḡālib mürebbi’ler terbiyeti ile ve nāşihler nāşihati ile terbiyet eyleyüp ḡalmış ola. Amma mürebbi’ler terbiyeti ile mürebbi

⁶ Fetih suresi:29

⁷ Rahman: 41

olup terbiyet kabûl itmiş ola ol aşil kimselerün şüretinden haķikāte istidlāl itmek mu‘azir olur. Nitekim Eflāṭun haķīm kendü şüretinün taşvīrini şākirlerine virüp Hind haķīmlerine gönderdi. Hind haķīmleri ol taşvīri evşāf-ı zemmiye ile tavşīf itdiler. Şākirler Eflāṭun’a gelüp haber virdiler kim Hind haķīmlerinin ‘ilm-i firāsetde aşlā üstadları yoĝ imiş senün naķşuñdan nefsuñe şunuñ gibi evşāf zem ile söylediler, hīç birin anuñ sende görmedük. Eflāṭun inşāf idüp didi ki, hūkemā-yı Hind ‘ilm-i firāsetde māhirler ve hāzıķlar imiş zirā her şıfatuñ dimişlerdür anuñla mevşūf idüm, lākin hikmet ve riyāzet ile mezmūmeyi maḥmūdīye mübeddel itmiş idüm. “ Feülāike yübeddilullahi seyyiātihim ḥasene” eger tebdīl-i aḥlāķ mümkün degülmiş iseydi enbiyānuñ ve evliyānuñ da‘veti ve bi‘ati kāsid ve fāsīd olurdu. Belki Qur’an tebdīl-i aḥlāķ için tenzīl oldu. Ammā evşāf-ı mezmūmeyi aḥlāķ-ı maḥmūdīye tebdīl idüp terbiyet ve naşīḥat kabul idenler, merd anlardur ve ehil anlardur. Ve nā- ehil kimesne ne ķadar terbiyet oluna kabûl idüp mürebbinün terbiyeti ile mürebbi ola. Belki, terbiyet kabûl itmek ehl olana göredür. Nitekim Şeyḥ Sa‘di Gülistān’ında buyurur: Beyt:

Pertev-i nīkān negīrd her ki bünyādeş bedest/ Terbiyet nā- ehlrā çün kirdĝān ber-konidest

İmdi bilgil kim şāhib-i ‘ilm-i firāset mizācı bilmek lā-büddür. Zīrā ki aḥvāl-i zāhiride ve bāṭnīde mü‘eşşir mizācdur. Ve ‘ilm-i uşulde muķarrardur ki esbāb ma‘lūm ola. Mizācı bilmek ṭarīķi budur ki beden (vr.12) kaşr gibi dōrt sebep var. Biri, mādđi ve biri şūrī ve biri fā‘ilī ve biri ĝāī. Pes bedenün sebep-i mādđisi iki kısımdur, biri qarīb ve biri ba‘iddür. Qarīb olan ‘uzuv ile rūḥ ve ba‘id olan aḥlāṭdur: Kan ve şafra ve balĝam ve sevdādur. Bunlardan ba‘d dōrt rükndür ki üd ve yil ve şu ve ṭopraķdur ki, Haķķ Sübhāne ve Te‘ālā bedende yaratmışdur. Ve sebep-i ĝāisi ķuvādan ḥāşıl olan ef‘āldür ve sebep-i fā‘ilī oldur ki, ḥadd-i i‘tidāl mevcūd olup beden selīm olmaķdur. Çünküm ḥadd-i i‘tidālden tecāvüz ide, saķīm olur. Şāhib-i firāsete bilmek vācibdür ki her rengi ve hıltı ve her mizācı ki ne ḥāletdedür ve her ĝidāyı ve şekli ve her cinsi erkekden ve dişiden ve her rengi ve her ‘ādeti ki, ne hıltı muķtezīdür. Her kimse ki bu cümleyi zābṭ ü ḥıfz ide, ‘ilm-i firāsetde māhir ola. Bu zıkr itdüĝümüz mücerrebātdur. Her mes‘eleyi edillesiyle bilürler, temām hāzıķ olurlar. İmām-ı Faḥr-i Rāzi ve Muḥyiddīn-i ‘Arabī rehmetullah ve daḥi bunlardan ĝayri kimesneler tecrübe ile bilüp kitābda şebt itmişlerdür ki, bu risālede zıkr olan kitāblarda mestürdür. Bunu ḥıfz idüp (vr.13) zābṭ iden ‘ilm-i firāsetde temām māhir olur ve hāzıķ olur ve Allāḥü ‘alem bāb-ı insānuñ zāhiri şüretinde ve şekli şemāyilinde ve cevāriḥ ve a‘zāsı ma‘rifetindedür ki her ‘uzvuñ keyfiyyeti ne şürete delīldür. Ve her ‘uzuv bir faşıl ile beyān olmuşdur.

Faşıl: Büyük baş himmet-i ‘āliye delīldür. Orta baş ‘aķılsızlığa delīldür.

Faşıl: İri saç bahādırlığa delīldür, yumşak saç yūreksizliğe ve ķorķaķlığa delīldür. Çok sac yoğunluĝa delīldür. Arķada kıl çok olmaķ şehvete delīldür. Gözüñ kılı çok olmaķ bahādırlığa delīldür. Kıl azlığı leṭāfete ve zīreklığe delīldür.

Faşıl: Kızıl kürāt gibi ola kan çokluĝına delīldür ve delūliğe ve tīz kaķĝanlıĝa delīldür.

Faşıl: Şarı yüz ḥabāşet-i bāṭniyye delīldür.

Faşıl: ĝiñ alın ki üzerinde ‘urūķ ve i‘zān olmiya ḥuşūmete delīldür ve düzensizliğe ve kāhilliĝe delīldür. Ammā ṭar alın nādānlığa ve ḥısete delīldür. (vr.14) Büyük alın kāhilliĝe delīldür, ammā dānā daḥi dimişlerdür. Orta alın i‘tidāle delīldür. Kaş arası buruşmaķ başdan buruna varınca, ĝāzaba ve ĝāzabiyyete delīldür. Alın buruşmaķ, kulaķdan kulaĝa, zīreklığe delīldür. Alın yol yol olmaķ laf urmaĝa delīldür.

Faşıl: Çatık kaş ülfete delîldür, açık kaş küşâdliğe delîldür. Kaşuñ burundan yanı ince olmak huşumete delîldür ve hem fitneye delîldür. Ve kaşuñ burundan yanı alçağ olup ve kulağdan yanı yüksek olmak eblehliğe ve kibre ve lâfa delîldür. İnce kaş küşâdliğe ve şâdmânlığa delîldür. İncelikde, yoğunlukda ve uzunlukda ve kısalıkda orta kaş i'tidâle delîldür.

Faşıl: Kabzda ve bastda iken büyük göz kâhilliğe ve kündlüğe delîldür. Ve küçük göz yeğnicekliğe delîldür. Orta göz seg-rûhluğa delîldür. Tomaliç göz hayâsızlığa ve câhilliğe delîldür. Ve göz tîz tîz hareket itmek mekre ve hîle ve hıyânete ve ağırlığa delîldür. Ve giç hareket itmek endîşeye ve fikre delîldür. Ve gic giç hareket itmek ve açup yummağ fehmsizliğe (vr.15) ve eblehliğe delîldür. Tîzde ve giçde i'tidâl ile hareket etmek, i'tidâl-i 'aqla ve fehme delîldür. Çukurda göz mekre ve hasede ve hıyânete delîldür. Ve katı kara göz sevdâya delîldür ve yaramaz gönüllüğe delîldür. Ve gök göz hayâsızlığa delîldür. Göz göklükden aklığa mâil olmak câhilliğe delîldür ve yüreksizliğe delîldür ve oğlancıklar gibi bakmak ve gülmek, ferah-ı zâhir olmak, uzun 'ömre delîldür. Gök göz ki, küçük ve ditregen ola, hayâsızlığa ve mekre ve hîle ve şehvet-perestliğe delîldür. Murabba' çeşm olmak kâhilliğe ve 'avretlere mâil olmağa delîldür. Kızıl göz guşşaya ve şerîrliğe ve bahâdrlığa ve çok cimâ' itmeğe delîldür. Gök göz ki şaruya mâil olsa zağferân gibi, çok yaramaz şıfatlara, şirrete ve mekre ve ğayrisi gibi bebek çevresinde noğtalar olmak şirrete delîldür. Ve eger gök gözde bebek çevresinde noğtalar gibi olsa hasede ve şerîrliğe delîldür. Eger sağır gibi bakup gözi küçük olsa, katı hamâkate delîldür. Ve bebegi altın gibi şaru olmak feşânlığa delîldür ve kan dökücülüğe delîldür. Kızıl göz ki ağır döne ve yukarı (vr.16) bakıcı ola sağırlığa ve nâdânlığa ve zinâya ve hasteliğe ve ğaflete delîldür. Şehlâ göz gözleruñ eyüsidür. Bu gözli âdem kendü hâline koyacak ihsândan ve en'âmdan ğayri kimseye zararı olmaya. Yaşıl göz pîrîze gibi veya gök şaru evşâf-ı zemîyyeye delîldür, ğayet yaramazdur. Yaşı göz yahod gök göz kızıl veya aq noğtaları olsa âdemleruñ mekrlisi ve yaramazı olmağa delîldür. Büyük tomaliç göz ahmağ olup ve ba'zı insâniyeti olmağa delîldür. Küçük göz tomaliç olsa câhilliğe delîldür ve şehvet-perestliğe delîldür. Küçük göz kirpigin toğundurıcı olsa halkı aldamağa yaramaz şıfata delîldür. Büyük göz ditregen olsa yaramazlığa delîldür. Kör göz şüm olur. Şol göz ki şerm idicek birbirden ğayri yire baqa akrânı ortasında oturduğı vaqtin evşâf-ı zemîyyeden ğayri ne dirsene yalan olmya. Tecrübe olmağla bulunmuşdur ki, vaşf olmaz egerçi her 'uzvuñ evşâf-ı hamîdeden ve zemîyyeden bir haşlete delâleti vardır. Lâkin elden ğayri 'azâdan yüz ü göz ziyâde delâlet ider. Yüzüñ ahvâl-i nefsanîyyeye delâleti ziyâde olduğına (vr.17) üç vech dimişler evvel budur ki, anuñ 'aqlı ve fikri ve fehmi ve hıfzı ola bu kuvvânuñ ma'deni dimâğdur. Zîrâ ki baş havâsuñ ve fikrûñ havâssuñ ve fikrûñ ve zikrûñ mevzi'idür. Pes yüzüñ delâleti bu kuvvâya kavî olur. İkinci, kemâletin hüblüğüne ve noğşân zıştligedür. Şekk yokdur ki mağall-i hüsn ve kubh yüzdür. Kalan a'zânuñ hüsnine ve kubhına ziyâde iltifât itmezler. Üçüncü, oldurur ki, bir kişi utansa veya ğazaba gelse veya sevinse veya melûl olsa yüzde bir hâlet zâhir olur ki kalan a'zâda olmaz. Bu vecheden ma'lûm oldu kim, elden ğayri a'zâdan vech efzâl ve ekmele ve vechedür. Anı aşâğıda zikr idevüz.

Faşıl: Burun yoğun ve tolu olsa 'aqlı ve fehim azlığına delîldür ve burun ince ve uzun olmak 'aqla delîldür. Burnun üstü yaşşı olmak hüsn-i hulğ azlığına ve kallâş ve 'ahidsizliğe delîldür. Burun yâyi gibi olmak şirrete delîldür yaşşı burun şehvete delîldür. Burun giñliğı hasede ve ğazaba delîldür ve tarlığı insâniyetine, çok kulluğuna delîldür. Yukarısı ince ve kanatları taşra burun (...) ol kadar lâf uzatmağa (vr.18) delîldür.

Faşıl: Giñ ağız bahâdrlığa delîldür, tar ağız yüreksizliğe delîldür ve dağı firâsetlü ve hîlekarlığa delîldür. Orta ağız sâlih ve mütedeyyin ve müteşerri' olup insâniyeti ziyâde olmağa delîldür.

Faşıl: Kalın tutaç aḥmaḳlıḡa ve ṭabī‘at yoğunluḡına delīldür. Yufḡa tutaç fehme ve laṭīf ṭab‘a delīldür. Kızıl tudaç ṭatluluḡa ve eyüliḡe delīldür.

Faşıl: Uşak dişi ki arası açık ola, niyyet za‘afılıḡa delīldür. İri ve uzun diş şirrete ve fitneye delīldür. Orta diş gerçek söylemeḡe delīldür. Egri diş mekre delīldür.

Faşıl: Eger köse olup orta boylu olsa zeyreklige ve leṭāfet-i ‘aḡla delīldür. Orta boylu olup köse olmakda kıllılıḡa mā‘il olsa zeyrek olup mekre ve ḥīleye meşḡül olup soñra yaramaz ḥuylara tevbe idüp müteşerri‘ ve mütedeyyin olmaḡa delīldür. Degirmi saḡal ve hem ḡara ola, eyüliḡe delīldür. Yufḡa saḡal fehme ve leṭāfet-i ṭab‘a delīldür. Çok saḡal ṭabī‘at yoğunluḡuna ve ḡuşunete delīldür, uzun saḡal kılllet-i ‘aḡla delīldür.

Faşıl: Etlī yüz kāhillige delīldür ve cāhillige delīldür. Etlī yañak ṭabī‘at yoğunluḡına(vr.19) delīldür. Kaḡgın yüzlülük ḡazaba delīldür. Utanur yüzlülük ḡayāya delīldür. Etsiz yüz fehme delīldür ve ḡatı degirmi yüz cehle delīldür. Ziyāde uzun yüz ḡayāsızlıḡa delīldür. ḡatı büyük yüz kāhillige delīldür. Ziyāde küçük yüz ḡorluḡa ve yeyniceklige delīldür ve delüliḡe delīldür. Orta yüz insāniyyete delīldür. Açuḡ yüz eyü ḡulḡa delīldür. Ekşi yüz yaramaz ḡulḡa delīldür.

Faşıl: Büyük ḡulaḡ cehle ve kāhillige ve bahādırlıḡa ve uzun ‘ömre delīldür. Küçük ḡulaḡ ḡissete ve ḡaflete delīldür ve orta ḡulaḡ ḡıfza ve ‘aḡla delīldür. Uzun boy mizāc şādılıḡına mübareklige delīldür ammā ḡafletten ḡālīldür. Orta boy ḡikmete ve zeyreklige ve bāṭın şınuḡlarının i‘tidāline delīldür. Kışsa boy düşmenlige ve fitneye ve kīn ü ‘adāvete ve yaramazlıḡa delīldür ve ḡorḡaḡlıḡa delīldür.

Faşıl: Yoḡun āvāz bahādırlıḡa delīldür. İnce āvāz nerm ola yüreksizlige ve ḡamle ve eyü ḡūya ve ḡorḡaḡlıḡa delīldür. Orta āvāz aḡlāḡ-ı ḡamīdeye delīldür. Alḡaḡ yoḡun āvāz ‘aḡıl çokluḡına delīldür. ḡoş āvāz ‘aḡıl azlıḡına delīldür. Tīz tīz söylemek tekebbür ve tīz fehme eyüceklige (vr.20) delīldür. Yüce ünle tīz söylemek yaramaz ḡūya ve ḡazāba delīldür ve uzun nefes yüce ḡimmete delīldür ve kışsa nefes za‘īf bāṭına delīldür. ḡunneli āvāz ḡasūd ve şerlü olmaḡa delīldür.

Faşıl: Çok ḡülmek ḡuşşasızlıḡa daḡı ülfete ve kimse işine rāzı olmamaḡa delīldür. Az ḡülmek fikre ve ḡama ve ḡüzne delīldür. ḡatı ḡülmek ḡayāsızlıḡa ve sefāhate delīldür.

Faşıl: Yumuşak et fehme ve leṭāfet-i ṭab‘a delīldür. ḡatı et za‘af-ı fehme delīldür ve keşāfet-i ṭab‘a ve ḡuvvete delīldür.

Faşıl: Kışsa boyun kibre ve ḡabāsete delīldür. İnce boyun za‘afa delīldür. Uzun boyun ki ola yüreksizlige delīldür ve aḡmaḡlıḡa ve ḡazaba delīldür.

Faşıl: Büyük şadr ki memeleri etlü ola kāhillige ve aḡmaḡlıḡa delīldür. ḡöḡsi çıḡuḡ ola şādılıḡa ve ḡatı yüzlülüḡe delīldür .Ve ne etlü ve ne uzun ve ne yoḡun ola, ma‘rifete ve ḡamle ve şābırlıḡa ve iḡsāna ve insāniyyete delīldür ve ḡöḡsi etsüz taḡta gibi zeyreklige ve ṭutduḡı işde dün ḡimmet olup başına çıḡmayup orta ḡāl olmaḡa delīldür.

Faşıl: Küçük ḡarın ‘aḡla ve fehme ve tekebbüre delīldür. Egri arḡa eyü ḡūya (vr.21)ve ḡulḡa delīldür. İnce arḡa eyüliḡine delīldür.

Faşıl: Bil, ince olup za‘īf olsa nefsi za‘īf olmaḡa delīldür. Bil ince olup ḡöḡsten yanı yaşsı ve kışsa ola ayak cānībi uzun olsa, ḡāyet ḡuvvetlü olup yürüḡen olmasına delīldür ve eger bil ince olup aşaḡısı berāber olsa incelikde ḡāyet yürüḡenlige ve şādılıḡa delīldür ve laṭīf sözlülüḡe delīldür. Eger bilüñ yañuları mu‘tedil olsa nefsuñ ḡuvvetine eger bilüñ yañuları i‘tidāl üzre olmasa nefsuñ za‘fına delīldür.

Faşıl: Eger kol ve baldır uzun olsa ‘atāya ve kibre ve manşib sevgisine delîldür. Eger koluñ aşağısı yukarısına muvāfık olup ince olsa, ziyāde kâbiliyete ve ma‘rifete ve şehāvete delîldür. Eger koluñ aşağısı ince ve bāzūsı yoğun olsa kuvvete delîldür ve cehl-i mürekkeblige delîldür. Ve eger aşağısı yukarısı yoğun kâbillige ve yürekli olmağa delîldür. Ve uzun barmağ tîz fehme ve şehāvete delîldür. Ve eger toğrı olsa uzun olup etsiz olsa ya‘ni uzun kaykı olsa (vr.22) olmaz yire el urup lāf urmağa delîldür. Ve ednā yire el urup lāf urmağa delîldür. Ve ednā yire çok söz eylesine delîldür. Ve eger toğrı olup etlü olsa hamākate delîldür. Ve eger etsiz vasatü’l- hāl olsa zekāvete ve şehāvete ve kuvvete delîldür. Eger kütük olup etlü olsa incelikde ve yoğunlukda berāber olsa ba‘zı şehāvete ve insāniyyete ve hālīm olmasına delîldür. Ve eger barmağ kışşa olup uçları incerek olsa ba‘zı şehāvete delîldür. Ve dırnağ yufka olsa sebūlige mā’il olsa leffāf olup ba‘zı kemāl ve hasede delîldür. Ve eger aya kışa olup barmağ uzun olsa hissete delîldür. Ve eger kışa olup uzun olmağda barmağ ayaya ve aya barmağa münāsib olsa fikre ve firāsete ve hılme kalb terahhümüne delîldür. Ve eger barmağ uzun ve kışa olmağda ucı kendüden yoğun olsa ziyāde hırşa ve hamākate delālet ider. Ve ba‘zı insāniyyete delîldür. Ve eger aya ve barmağ yumşak ‘akla delîldür. Ve eger müdevver olsa ‘ilme ve hılme ve şabırsız olup hadinden aşırı tecāvüz eylesine delîldür. Ve eger aya ve barmağ sebūlige māil olsa ‘adle ve inşafa ve şehāvete delîldür. Ve eger barmağ hurde olup uzun (vr.23) egri ola ba‘zı kemālata delîldür, lāfla ve ‘abeş yirde şehāvete delîldür. Ağ dırnağ kalkırak olsa mübārekdür. ‘Ayblu dırnağ yamandır. Elüñ ve barmağlaruñ ve ayanuñ bākī ahvālin aşağıda huṭūṭın zıkr idüp ve taşvīr itdügümüz yirde zıkr iderüz inşāallahü te‘ālā.

Faşıl: Eger zıkr ince uzun olup egri olsa terahhüm kılıcı olub hıkd u hased olmayup ehl-i vakār olmasına delîldür. Eger ince toğrı olsa kılet-i cemā‘ate ve leṭāfete ‘akla delîldür. Ve eger yoğun ve uzun olsa cimā ‘vaḳtinde gāyet lezzeti olup hamākate ve cehle delîldür. Ve eger kışşa olup yoğun ola, şehvete şehvet-perestlige ve gāflete ve lāf urup kendüñüñ ‘aybına muṭṭalı‘ olmayup her şeyde ‘inād itmege delîldür. Ve eger kışşa olup ince olsa gāyet zekī ve ehl-i inşāf olmasına delîldür. Ve ‘inād olmayup gāyruñ teşnī‘inden kaçmasına ve ziyāde cümmā‘ olmasına delîldür.

Faşıl: Eger hayāsı vāsi‘ olsa ve yumurdası küçük olsa ‘akla ve hılme delîldür. Eger zāhir büyük olup ucı vāsi‘ olsa hamākate delîldür. Ba‘zı ma‘rifetle ve eger (vr.24) vasatü’l- hāl olsa eyü hūlara delîldür.

Faşıl: Ayağ etlü ve katı büyük olmağ kuvvete delîldür. Ayağ katı kiçi olmağ ve sāyir endāma uymağ şādiyete delîldür. Ayağ barmağı şarmaşık olmağ viḳāhete delîldür. Ayağ topuğ segirlü olmağ kuvvete delîldür. Ökce ince olmağ gönül yaramazlığına delîldür. Ökce yoğun olmağ kuvvete delîldür. Eger ayağın baş barmağdan küçük barmağa varınca birbirinden aşağılığı ‘adl üzerine olsa, şehāvete ve şafāvet-i kalbe ve ehl-i inşāf olmağa ve zekī olmağa delîldür. Eger büyük barmağ orta barmağdan kışşa olsa gāzabı tîz gelüp gitmesine delîldür. Eger baş barmağın başı müdevvir olup barmağın tarafında ırnağı aşağırak olsa barmaklar tarafı yüksek olsa zekāvete ve şehāvete ve gāzabı az olup ve tîz gelüp geç gitmesine ve fikre ve ba‘zı mekre delîldür. Eger bunuñ ‘aksi olsa bahīle delîldür. Eger kışşa olup vüsübü olsa bahādırlığa ve ba‘zı eyyāmda kerāmetle şehāvete delîldür.

Bilgil kim bir muḳaddime ile bir bābuñ fuşūlin başından ayağa varınca her faşılta bir ‘uzvuñ ‘alāmetlerin (vr.25) ve elüñ ba‘zı ‘alāmetlerin maḳallinde zıkr itdügümüzden soñra keffe müte‘allık risāleyi daḳi müstaḳil birer risāle kırup bunuñ āḳirinde zamm olunduğına sebep budur ki, keff delāletleri sāir ‘uzvuñ şıfat-ı hamādiyye ve şıfat-ı zemmiyyeye delāletlerinden ekşer ve eṣṣah ve evzāḳ olduğı ecelden el için müstaḳil bir muḳaddime ve altı bāb ve altı taşvīr zıkr idüp ba‘zılarında elüñ aḳsāmın ve

ba'zılarından daḥi cimā' ve ḡidā ve 'ömr ve yaş ḥaṭlarıyla ādemūñ yılduzın ve cüz'ıyyāt delāletlerin zıkr idüp ve elūñ içinde olan ḥuṭūṭuñ güçleri āsān olsun için taşvīrler zıkr itdüm.

Şıfat: İmdi elūñ sāir 'azādan delāleti ziyāde olduḡunuñ nice sebebi vardır. Birisi budur ki 'ibādāt ve ḥasenāt ve ḥayır ve cehde me'āş alsun olmaz. Her 'uzuvla muḥtācdur. Ve insānuñ şıfat-ı ḥamīdeyi ve şıfat-ı zemmiyeyi bilmekte sāir 'azādan buña ihtiyācı artuḡdur. Ḥatta görmez misūñ kim, bir kimse ḡul ve cāriye olur ise elin görmeyince almazuz. Zemān-ı evvelde şıfat-ı ḥamīdeyi ve zemmiyeyi bilmek için elin görürler idi. Şıfat-ı ḥamīde ile muttaşif olursa alurlar idi ve eger olmaz ise almazlar idi. Şimdiki zamānda daḥi ol zamāne (vr.26) taḡlīd idüp görürler ammā aşlın bilmezler. Birisi daḥi budur ki sāir a'zāyı ḡöz her ḡāḥ ḡöreṭürmaz ol dāim ḡözüñ manzūrudur. Ḥaḡḡ Sübhāne ve Te'ālā ādem oḡlanınuñ elinde 'alāmeti çok eyledi. Şıfat-ı mezmūmesin ḡörüp şıfat-ı memdūḥaya tebdīl itsün için. Ve birisi daḥi budur ki, insān birbirinūñ ellerin ḡörmek insānuñ sāir a'zāsın ḡörmekten elūñ ḥuṭūṭın ḡörüp yaramaz şıfatlu kişilerden ihtirār itsünler için elde 'alāmetleri çok eyledi. Elde olan ḥuṭūṭ ḡüzāfin degüldür 'alāmetler için vaż'ı olunmuşdur. Ḥuşūşa ki biñ kişinūñ elini bir araya cem' eylesek birindeki ḥuṭūṭ birine beñzemez. Zīrā her kişi bir şıfatla muttaşıfdur. Başına ne ḡelür ve ne ḡelecekdür daḥi muḡayyerdür. Zīrā Ḥaḡḡ Sübhāne ve Te'ālā yedi kevkib seyyāreyi bir insānuñ cem'-i a'zāsına mü'eşşir ḡılmışdur. Ādem ṭoḡduḡı vaḡit ol kevkib seyyārenūñ aḥvāli ne aşla bulunursa aña ḡöre a'zānuñ aḥvāli olur.

İmdi ādemūñ mevlidi ḥīninde kevkib seyyāre aḥvāli ma'lūm olmayup ḡanḡı kevkibdür bilinmiye ol ādemūñ a'zāsınuñ aḥvālinden seb'a seyyāreden ḡanḡısıdır bilünür ve sāir (vr.27) aḥvāli daḥi temām ma'lūm olur zīrā ki seb'a seyyārenūñ her birinūñ kefdede bir mevzu'a te'alluḡı vardır. Ol te'alluḡ sebebi ile anuñ kevkibi ma'lūmdur. Bu fennūñ kitāblarında edillesi meşṭürdür.

İmdi bilgil kim muḡaddime elūñ aḡsāmın ve el ḥaṭlarınuñ edillelerin bildirür.

Evvelki bāb, elūñ nişānların ve delāletlerin bildirür. İkinci bāb, cimā' ḥaṭların ve delāletlerin bildirür kim nefsi taḡbī'ye müte'allıḡdır. Üçüncü bāb, 'ömr ḥaṭtınuñ delāletlerin bidürür kim nefsi ḥayvāniyye müte'allıḡdır. Dördüncü bāb, baş ḥaṭtınuñ delāletleri bildirür. Ḳuvvā-yı nefsāniyye müte'allıḡdır. Beşinci bāb ādemūñ ṭālī'ini bildirür ve elde olan ḥaṭlardan yılduzın bildirür. Altıncı bāb, cüz'ıyyāt delāletlerin bildirür ve nice sırlar bilinür ki, ehl ḡatında meşṭürdür.

Muḡaddime: Bilgil ki, dört barmaḡlarıñ üçer kemikleri vardır ve üç de ne ḡadar barmaḡdan girer ise ol giren barmaḡda ḥükmündedir.

Başbarmaḡ yüksekdür, yüksek kevkibe ya'ni zuḡale nisbet itmişlerdür. Ve bu ki, "elif" barmaḡ dirler ve yanındaḡı ki, şehādet barmaḡıdır, müşterinūñ ḥükmindedür ki "be" barmaḡı dirler ve bunuñ yanındaḡı ki orta barmaḡda Mirriḡ (vr.28) ḥükmündedir. Bu ki "cim" barmaḡı dirler ve yanındaḡı ki aña piñsar dirler, "şems" ḥükmindedür. Bu ki "dal" barmaḡı dirler, yanındaḡı ki serḡe barmaḡdır, "Zühre" ḥükmündedir, buña "he" barmaḡı dirler. Ve avcuñ aḡirindeḡi ḥaṭ ki ḡol ṭarafından yaña ḡolı arḡurı kesmişdür "ḡayn" "elif" "yā" "te" ḥaṭtı dirler. Ve "elif" ve "be" barmaḡ aralıḡından iki ḥaṭ ḡıḡar: Birisi "ḡayn" "elif" "te" ḥaṭtı ṭarafından yaña varur. Bu ḥaṭṭ yürek ve 'ömr ḥaṭtı dirler ve birisi "he" barmaḡdan yaña varur buña yaş ḥaṭtı dirler ḡol ṭarafından yañadan bir ḥaṭ ḡıḡar bir ṭarafı yaş ḥaṭtına ve bir ṭarafı 'ömr" ḥaṭtına ulaşur. Bunlar müselleş şekli gibi olur ve buña ḡidā ḥaṭtı dirler. Yaş ve 'ömr ḥaṭlarındaki zāviyye "mim" dirler ve yaş ve ḡidā ḥaṭlarındaki zāviyye "lām" dirler. 'Ömr ve ḡida ḥaṭlarındaki zāviyye "sin" diyu ad virmişlerdür. "He" barmaḡın dibinden bir büyük ḥaṭṭ yeter. "be"

barmağın tarafından aña varur. Buna cimā' haṭṭı dirler ve cimā' haṭṭı “mim” “lām” haṭṭının aralığına murabba' dirler ve gadā haṭṭının uzunluğuna olan tarafı “Uṭārid” hükmündedir. Bu mezkūra tek ṭaşvır budur.

(vr.29) Yed-i evvel:

İmdi bilgil ki, haṭṭ ma'nidār ola ve kiminde daḥi büyük ola ve eczālar muṭṭaşıl ola haṭṭuñ delāleti ziyāde kavī olur ve bunlaruñ 'aksi ola hükmünde daḥi 'aksi olur. Ve daḥi anlaruñ hükmü ekşer şağ elden bilünür. 'Avretleruñ ekşer şol elden bilinür. Nitekim er ṭabi'ati şağ yanuñ ṭabi'ati gibi, 'avretleruñ şol yanuñ ṭabi'ati gibidür. Ve daḥi bilgil kim ellerin hükmüñ göricek mizāc kendü hükmünde olmaḥ şarttır. Kişi қақmış ve sevinmiş ve çok hareket itmiş olmya ve daḥi mu'tedil hevāda görmek şartdır. Ziyāde şovuk ve ısı olmya (vr.30) nitekim nabzı görmekte şart budur. Ve daḥi her kim maḥkümüñ i'tibārına göre ola ya'ni iqlimine ğudālarına ve 'ādetlerine ve milletlerine ve ḥaşımlarına göre ola. Meşelā bir Cehūd bir ṭālī'de toğsa ki, ol ṭālī' sultān olmağa veya vezīr olmağa delālet itse, ol Cehūd ṭā'ifesinden aḥkām-ı nücūmda sultān ve vezīr olmaḥlık yokdur. Ḥalleri ednā olmaḥ üzredür. Zīrā görmez misin ki, her ḥalkuñ müstaḥil kendülerden begleri vardur, bu ṭā'ifenüñ yokdur. Ammā bu taḥdīrce dimek gerekdür ki sultān ve vezīrler ağalar ile muşāhib ola. Zīrā Cehūd kendü ḥallerine nazaran sultān ve vezīr gibi olur. Ve daḥi bir Ḥabeşī, hükm görsek ki çok yaşamağa delāleti ola, çok yaşaya dimek yokdur. Tā yetmiş seksen yaşaya denilmez, iqlimine göre hükm olur. Zīrā ol iqlimde ekşeri kırk yıl yaşarlar, ol da kırk yıl yaşar dimek gerek. 'Avārizı 'ammeden ḫurtılursa bunuñ ma'nisi budur ki meşelā bir şehrde otuz biñ cān olsa elbette anlaruñ arasında ba'zı kimseler bulunur ki naşibleri çok yaşamaḥ olur ammā cāirdür ki, ol şehruñ ṭālī'inde (vr.31) yaḥud çok güneḥkār olduğı sebebi ile bir yılda cümlesi ḫılıçdan geçilir. Anlaruñ ṭālī'i çok yaşamaḥ idi, bile ḫılıçdan geçe 'avārizı-ı 'ammeden ḫalāş olmya. Ba'zı hükemā-i meşā'iyin mezhebince ve daḥi bilgil kim kaçan delā'il ba'zı muḥālif olsa, her ḫanğısı delāletde artıḫ ola hükm-i ğālibüñdür.

Evvelki bāb: Eller ve ḫollar ol kadar uzun olsalar ki haṭṭā ādem toğrı ṭururken elleri dizlerine yetiše yüregi kuvvetine ve yürekliligine ve cömerdligine ve ğayretine ve nefsi eyüligine ve bi'l-cümle aḥlāk-ı ḥaseneye delālet ider. Eger ḫollar ḫışsa olsa idi bunuñ şāhibi ḫorḫucı ve ḫorḫaḫdur kim Aristotālis kitāb-ı firāsetinde zıkr itmişdür. Ḥakīm Rāz ḫolları ḫışa olan kimse nefsinüñ inceligine ve iştiḥası ḫāşıl itmesine ḫavı olduğuna delīldür dimiş. Eger ḫolları uyluğın yarisına yetiše yaramaz ihtiyār idüp kimseyle muḫteliṭ olmaduğuna delālet ider. Ve hükemā dimişler kaçan bir kişi ellerin iki yanlarına

toğrı uzatsa eger göbeginden elinüñ “cim” barmağının ucına ölçseñ göbegi tarafı uzun gelse uğrı olmağa (vr.32) delâlet ider. Nâs ortasında darb-ı meşeldür kim uğrıya eli uzun dirler. Ayağı tarafı cânibinden göbegi tarafı uzun olmağdan kinâyetdür. Eger, bir kişinüñ ‘âdeti olsa yürüdüği vağtin avcun yumup qolın şala şala yürüse işlerine becidd ve şîr merd olmasına delîldür. Eger bir kimsenün bir nesneye yapışdığı vağtin eli ditreye, kaçıduğı vağtin tezcek sâkin olmasına delîldür. Eger bir kimse kendü aqrânı kimesneler ile yimek yise yedüği vağtin gözde şu tarafdan yiyeyin diye yiyegen ve harîş olup göñlünde yaramazlığı olduğına delîldür.

Nâdirü'l-Hind eydür, kaçan ellerin açıldığı vağtin “ elif” ve “be” barmağlarının arasında aralık olmayup yapışmış gibi olsa, aralığından aydınlık görünmiye, delîldür ki, dirlüği ferağla ve devletle ve sevinmekle ola, ‘ömr-i ahirine varınca. Ve “be” ve “cim” barmağları muttaşıl olsa aralığından aydınlık görünmese qocaluğda dirlüği huzür ile ola. Eger barmağ başları qatı yoğun olup etlü olsa ve ucu aruđ ve etsüz ola, ‘ömr-i zahmetle ve (vr.33) emek ile geçdüğine delâlet ider. Eger bir kimesne söyledüği vağtin kendüyi men‘ idemeyüp eli ile bile söylese elsekli olup nefsinüñ zahmet olduğına delâlet ider. Amma darb-ı sâkinle eylese bunun ‘aksidür. Eger barmağları ardına qaykı olup aralar firca ola dervîş olup âdemlere muhtâc olmasına delîldür. Eger ellerüñ büyüklüği gövdeye münâsib olup ve hem ba‘zı eczâsı ba‘zına muvâfık olsa tabî‘atinüñ ve hüylaruñ laţîflüğüne ve hoşluğına delîldür. ‘Aksi dağı bunun ‘aksi gibidür. Eger eller bedene göre qatı büyük olup gövdesi ince olsa mizâcî harâretine ve çok söylegen olduğına delîldür. Câlinüs hakîm eyidür, bađruñ büyüklüğine delîldür. Eger eller kışa olsa ve barmağlar dağı qatı kışa olsa ellere göre fitne ve uğrı olduğına delâlet ider. Eger, qatı kışa olsalar kendünün a‘zâsına göre kuvvetlü ve bahhâş ve zeyrek olmağa delâlet ider. Eger ‘avretlerüñ kefleri kışa olsa fercleri tar olur, zirâ ki ol mevzi‘in giñlüđi ol qadardur ki orta barmağın ikinci faşlından “ğayn”, “elif”, “yâ” “te” faşlına varınca ikisinün giñliđi berâberdür ve ayanun uzunluğı iki ol qadardur. (vr.34) Eger avuc uzun olup barmağın kışa olur ise kâhlığa ve ğayretsizlige delîldür. Eger avucı ve barmağları uzun olup birbirine münâsib olıcağ şan‘atler bilmekde zeyrek olup ve uğruluğda dağı zeyrek olmasına delîldür. Eger ‘âdeti olsa barmağların tahrik itmek muhâlif virmez fikrler itdüğine delâlet ider.

Bâb-ı şanı: Cimâ‘ sırruñ hađlarınıñ delâletlerin bildürür. Eger cimâ‘ hađtınıñ rengi kıızıl ve muttaşıl ve büyük olsa cemî‘ a‘zânüñ hoşluğına ve eyü hülara delâlet ider. Eger cimâ‘ hağtı ve baş ve yürek hağtı muttaşıl olsa hağtâ bunlaruñ ucına müşelleş gibi ola bunun şâhibi ol qadar muhâtaraya ve qorquya tüş gele ki kendüden bîzâr ola, “n’ola idüm toğmıyaydum” diye. Eger bu hađtuñ budakları olup “be” barmağın dibine dek varmıya naşibsiz ve mâlsız ve yüz cerâhâtime uğramağa delâlet ider. Eger mezkûr haç “be” barmağın dibine dek vara muhkemligine ve avcundan birez budaklar bite “elif” barmağın dibine gözedeler sa‘âdetlü, devletlü ve cömerd âdem olmağa delâlet ider. Eger bu hađtuñ ayağı ve budakları baş hağtına varsalar yalancı ve aldayıcı ve âdemlerüñ yüzüne gülüp ardlarınca mesâvîsin (vr.35) itmeğe delâlet ider. Eger bu hađt ‘ömr hağtı ile muttaşıl olsa ve anlardan zâviye hâdiş olsa ve baş hağtı eksük olsa tîz başı kesilüp yahod boyun yarası olmağa delâlet ider. Eger bu hađt baş hağtın gözetse ölüm qorqusına gele ammâ halâş bula. Bu hađtuñ uzunluğı “be” barmağın ortasından ilerü varsa esir gelmeğe ve çok kaçımağa delâlet ider. Huşûşa ki kıızıl ola. Eger bu hađtuñ toğrı ve muvâzî budakları ola “be” barmağın dibinden yaña vara ‘izzet ve mertebe bulup mâl hâşıl idüp edebli ve aqranından dönmedigine delâlet ider. Bu hađtuñ ucu orta barmağın altına dek varsa qat‘a kavđasuz ve melâletsüz olmiya. Eger bu hađt orta barmağın dibine yakın yirde iki bölüne birisi “be” barmağın dibine vara delîldür, anuñ dirlüği eksilmiye ve fikirsiz olmiya. Hađk Sübhâne ve Te‘âlâ şanmadığı yirden zer kılar ve yir. Eger bu hađtuñ ucu heman orta barmağın dibine vara ‘ömr muhâtaraludur ve zahmetlüdür. Eger bu

ḥaṭṭuñ ucu “be” barmağa varsa zaḥmetler çeküp dād bulmağa delîldür. Eger bu ḥaṭṭuñ ucu yâ bir budağı “be” ve “cim” barmağın aralığında tamâm çıksa (vr.36) ishâlden veya yükli ‘avret ise toğurmağdan helâk olacağına delîldür. Ḥuşûşâ ki bu ḥaṭṭ büyük ve kızıl ola. Ammâ ḥaṭṭ-ı “sin” “kef” ba‘zı kimselerde mevcûd, ba‘zı kimselerde ma‘dûm olmak âdemün aḥvâli muḥtelif olduğu sebebdendir. Eger bu ḥaṭṭ ne kadar büyük ve rengi mu‘tedil olup muttaşıl olsa, ol kadar bağruñ ve mi‘denüñ hoşluğu olup ve ferah olmağa delâlet ider. Eger bu ḥaṭṭuñ rengi şafâklı olmayup ve eczâları olmaya mi‘denüñ yaḥud bağruñ za‘fina delâlet ider. Eger bu ḥaṭṭ mevzu‘ında zâhir olmasa balıkçı mizâca delâlet ider. Eger bu ḥaṭṭuñ üzerinde yaḥud yanında küçük nokṭacıklar buluna ṭabi‘atüñ kabzlığına ve ağırlara delîldür. Eger bu ḥaṭṭı ayânüñ miqdârınca bir ğayri ḥaṭṭ kese, mi‘deden ḥâsıl olur ḥasteliklere delâlet ider. Eger bu ḥaṭṭ ‘ömür ḥaṭṭınuñ yanında ziyâde kızıl ola mi‘deden ḥâsıl olan baş ağrısına delâlet ider. Eger baş ḥaṭṭınuñ yanında ziyâde kızıl olursa göğüs zaḥmetlerine delâlet ider.

Üçüncü Bâb: ‘Ömrüñ müddeti ve ömrüñde olan emrâzı beyân ider.

‘Ömrüñ uzunluğu ve kısalığı ‘ömür ḥaṭṭınuñ uzunluğuna göredür. Ve ‘ömr (vr.37) ḥaṭṭınuñ ibtidâsı “mim” tarafından. Aristotalis “Kitâb-ı Ḥayvânât”da demişdür ki âdemün avcunda üç ḥaṭṭ vardır. Büyük olsalar ‘ömür uzunluğuna delâlet ider ve ‘ömürde vâkı‘ olan marâzlara delâlet iderler. Bu ḥaṭları arḳurı keserse ol ḥaṭlar kadar ḥastalıklar vâkı‘ ola. Aşağıda mersûm olan şekillerde ma‘lûmdur.

“Mim” “sin” ḥaṭṭı “ğayn”, “elif”, “yâ”, “te” ḥaṭṭına erişse, bu kişinüñ ‘ömri, iklîminde ‘âdetleri ne kadar yaşamak ise yaşaya. Eger ‘ömür ḥaṭṭını keser ḥaṭlar “mim” tarafına yakın ise ya‘ni bu ḥaṭṭuñ itidâsına yakîn ise ol kadar toğduğu marâzı yakîn vâkı‘ ola ya‘ni “mim” tarafına katı yakîn ola ziyâde küçük oğlan iken ḥaste ola. Eger “mim” “sin” ortasında ola orta yaşında iken ḥaste ola. Buña göre kıyâs ideler. Eger kesr ḥaṭṭına kadar ne kadar “mim” “sin” ḥaṭṭı zâviye-i kâ‘imeye yakîn kaṭ‘ eylese ol kadar ḥasteligi ziyâde ola. Ḥattâ ki zâviye-i kâ‘ime üzerinde olsa olur muḥâṭarasıdır. Eger keser ḥaṭṭı ne kadar büyük olsa ve uzun olsa ḥasteligi daḥi o (vr.38) kadar uzunluğu ve kuvveti ola. Ammâ marâzıñ sebebi keser ḥaṭṭınuñ geldiği ve bitdüğü yerden ma‘lûm olur. Eger ‘ömr ḥaṭṭınuñ yoğunluğu baş ḥaṭṭı tarafına yakîn ise müteğayyir naşîhatlıdır. Eger bu ḥaṭṭ baş ḥaṭṭı tarafından yaña gelürse il ile dost olup naşîhatler verür kimesne olmağa delâlet ider. Eger “mim” tarafından yaña buncılayın⁸ budakları bitse şâḥib-i mâl ola ve şâḥib-i ‘izzet olmaga delîldür. Eger “sin” tarafından yaña buncılayın⁹ budakları ola dervîş olup kavlinde yalân söz söylemege delîldür. Eger bu ḥaṭṭ ne kadar “mim” tarafından yaña ince ise ol kadar ‘aqlın zeyrekligine delâlet ider. Eger bu ḥaṭṭ “sin” tarafından yañadan olan kızılılığı “mim” tarafından yañadan olan kızılığından artuk olsa esirgemediğine delâlet ider. Eger bu ḥaṭṭ “mim” tarafından yañadan budakları olsa naşîhatleri müteğayyir olduğına delâlet ider. Eger bu ḥaṭlardan müşelleş “mim” “lâm” “sin” içinde bunuñ gibi¹⁰ budakları bitse “mim” “lâm” ḥaṭṭına ṭokunsa yaramazlığından soñra eyülikleri olmasına delîldür. Eger bu ḥaṭṭuñ başında üç (vr.39) küçük ḥaṭlar bitse birbiriyle muttaşıl olsa bu şekildeki gibi¹¹ cüzâm ola. Eger ‘ömr ḥaṭṭınuñ buncılayın¹² şekli bulunsa bir gözi fâsid ola. Eger iki

⁸ Aynı işaret

¹⁰ Aynı işaret

¹² 10. işaret

bulunsa iki gözi fâsid ola. Eger mezkûr hâttından bir kıvılcık hâttı bitse ve “he” barmağına varsa muhâtaralı bir işi olmağı delâlet ider. Eger ‘ömür hâttını bir küçük hâttı kesse kol toğrusına gide büyük muhâtaraya uğramağı delâlet ider. Eger bu hâttan “mim” “lâm” hâttına inerse aşağıya, buña delîldür ki, gönderden ya oğdan yarısı olsa gerekdür. Eger “mim” hâttına yakîni iki hâttı, ‘ömür hâttınıñ sağı yanına uzunluğuna ulaşalar, delîldür ki tabî’ ölümü ola ve ba’zılar dimişler ki ğurbette öle, toğduğı yirde ölmeye. Eger ‘ömür hâttınıñ şol yanında ise ölümü tabî’ i olduğına delâlet ider.

Dördüncü bāb: Eger “mim” “lām” hâttı toğrı ola zihnüñ ve dimāğüñ mizācı hoşluğuna ve eyü hūlara delâlet ider. Eger bu hâttı egri olup yara yara olmuş ola, uğruluğuna ve kaçğanlığına delâlet ider. Eger bu hâttı “ğayn” “elif” “yā” “te” hâttına yakîni varsa her nesnede eksikliğine delâlet ider. Eger “ğayn” “elif” “yā” “te” hâttına başı üzre çursa yaramaz (vr.40) naşibe delâlet ider. Eger bu hâttı uzun olup barmağları dibine yakîni bitse kuvvet ve ‘ömür uzunluğuna delâlet ider. Eger kıtı kışa olsa yaramaz hüya delâlet ider. Eger bu hâttı ol kadar kışa ola ki orta barmağ muğabelesine dükene, ilerü varmaya kıtı yigit iken ecel yetişe, huşüşā ki orta barmağüñ ortasına toğrı dükene, hāç gibi ola. Eger bu hâttüñ ucunda igen küçük hâttı yatmış ola gövdesinde demürden yara olmağı delâlet ider.

Beşinci Bāb: Ādemüñ yıldızı toğduğı sâ’atden bilinmesi mizācdan ve aḥvālden ve firāsetden ve ellerün hâttlarından ve iştiḥā itdüğü nesnelere bilünür. Ammā ellerden bilünmesi zıkr idelüm. Şöyle ki, Zūḥal’dür. Ellerüñ nişānları büyükdür ve orta barmağda artuğ hâttlar vardır, huşüşā ki elüñ uzunluğuna ya’ni “ğayn” “elif” “yā” “te” hâttınıñ sağı yanında bir hâttı ucundan geçer ve “cim” barmağınuñ yanına gelür. Şol kim yıldızı Müşteri’dür “be” barmağında çok hâttlar olur, huşüşā ki cimā’ ve baş hâttları budaklarından bu barmağüñ dibine dek vara şol kim yıldızı Mirrîḥ’dür yaş ve ‘ömür hâttları toğrı ve renkleri kavîdür. Ve şol kim yıldızı Zühre’dür, Zühre yerinde çok (vr.41) hâttlar olur. Ve şol kim yıldızı Kāmer’dür elinün barmağında buncılayın¹³ nişān bulunur ve kām̄er yerinde vāfir hâttlar olur. Ve ol hâttlarından ğayri meştür olan ‘alāmetler ile insānuñ kevkebi ma’lūmdur. Yalñuz el hâttları ile bilmek müte’azzirdür, şübheden ḥālî degüldür. Ammā bu bābuñ evvelinde zıkr olunan nesnelere ‘ilm-i ṭıbdā ve ‘ilm-i ḥikmetde ve aḥkām-ı nücūmda ma’lūmdur taṭvīlū’l-ārem gelür diyu bu risāle-i muḥtaşar zıkr olundu. Bu mezkūrātüñ şekli budur:

Altıncı Bāb: Bilgil ki “he” barmağüñ uzunluğı “dal” barmağüñ evvel faşlına yetişse ḥarāmzādedür. Sebep oldur ki, Zühre’nüñ (vr.42) cimā’a te’şiri vardır. “he” barmağı zühre ḥükümindedür çünkü cimā’ ḥelālden

olsa nâkış olub bunca kerre tecrübe olunmuşdur. Eger “elif” barmağın evvel faşında olan haţţ, cimâ‘ barmağı yüzük gibi çevresin kesse yaħud ol haţţuñ üzerinde bu “he” nişân olursa aşılacaħdur. Eger mezkûr şekiller temâm olmaħdan az eksik olursa yaħîn olduğına delîldür ya‘ni aşılmağa yaħîn ola, ħalâş bula. Eger barmağın faşına yaħîn buncılayın (sin gibi) nişân varsa anası ile ya kız qarındaşı ile zinâ eyledüğine delâlet ider. Eger Müşterî yerinde ħâç bulursa zina eyledüğine delâlet ider. Eger o “be” barmağın arasında ‘ömr haţţı ħurbunda ħamer mevķî‘ cānibine aşagısına ħol ħarafına bir haţ olursa ħulām- pāre olduğına delâlet ider, ħuşūşā ki kızıl ola. Baţlamyus eydür, bu haţ “ğayn” “elif” “yā” “te” haţţına varsa cemî‘ ‘ömrinde māl eksük olmaya. Eger evvelinde bu haţţ eksük ise pîrlükde māl eksük ola. Bu haţţ kere ħıyās oluna. Ve daħi ‘ilm-i firāset ile meşhûr delâletler bulmuşlardur ki iki kaşınuñ arasında kıllar bitse ħulam-pārelige ve yaħud ‘avretler ile zinâ etdüğine delâlet ider. ħuşūşā ki (vr.43)gövdesi ħatı kıllu olmaya Tañrı’nuñ ‘acāib ħikmetleridür ki kişi ħaram cimā‘a başlasa tizcek delâletler zāħir olmağa başlar. Zîrā ki bu nesnelere tabî‘ati muħalif kıllur. Baţlamyūs eydür, bunlaruñ gibi nesnelere aħķām-ı dîn ħükme itmek ükme itmek yoħdur, zîrā ki yıldızları mün‘akis olmuştur. Tabî‘atleri ‘adetlerinden ħāric olmuştur. Eger bilmek dilersenñ bir kimsenüñ ‘avretleri ve ođlancuħları ne ħadar ola zühre yerinde rüsüm olan haţlardan ma‘lüm olur nazār idesin. Eger “he” barmağın dibinden elüñ şol cānibi ħarafından küçürek haţlar elüñ uzunluğına iner olsa ol ħadar ođlancuħları olmağa delâlet ider. Eger ol haţlar elüñ toğrusına ziyāde toğrı olsa erkek ođlancuħlara delâlet ider. Haţlar ‘adedince mümkindür ki ħanđısı evvel tođa bulasın. “Dal” barmağ ħarafında olan ol toğrı haţlaruñ mertebesinden torluğından eger bileğinden evvel ve şoñra ve erkek ve dişi olanları bulasın. Ve ođlancuħların ħanđı diri olur ve ħanđısı fevt olur bilesin. Eger haţtı münķaţı‘ ola fevt olur, eger münķaţı‘ olmaya fevt olmaz. Ođlancuħlaruñ ħanđısınıñ (vr.44) ‘ömrü çoħ olur ve az olur bilesin. Haţtı uzun ola ‘ömrü uzun ola, haţtı kışa ola ‘ömrü kışa olur. Eger “he” barmağın dibinden barmağın yaşşılığına ne ħadar haţ keserse ol ħadar ‘avret ala. ‘Ömr-i āħirine değin eger bir haţ keserse bir ‘avret ala, eger iki keserse iki ala, aña göre ħıyās ide. Eger ‘avret haţları barmağın yaşşılığına toğrı olsa kız oğlan almağa delâlet ider. Eger egri olsa tül ‘avret almağa, yaħod kız oğlan diyü aldığı kız çıkmaya. Eger ‘avret haţları birbirine yaħîn olsa ‘avretleri birbirinüñ ‘aħabınca olduğına delâlet ider, eger birbirinden irāħ olsa çoħ zamān şoñra olmağa delâlet ider. ħāşıl-ı kelām budur ki māzisi ħadar ola ‘avretler almağın zamān müddetleri. Eger ‘avret haţtı kızıl olsa aħrabasından almağa delâlet ider. Eger ođlancuħları haţları inüp ‘avret haţlarına ulaşsalar ol ‘avretten olmaħdur, ođlancuħları toğmağa delâlet ider. Eger ođlancuħları haţları inüp ‘avret haţına ulaşamazsa olaruñ ol ‘avretten oğlı ve kıızı olmaya. ‘Avretüñ haţtı uzun olsa yaşlı, büyük ‘avret almağa delâlet ider. Eger ‘avretüñ haţtı kışa ola giçi yaşlı ‘avret almağa delâlet ider. ħāşıl-ı kelām, ‘avretün büyüklüği ve giçiligi haţtına (vr.45) göre olur. Eger bu zıkr itdüğimiz haţlar ‘avret ellerinde ola yukarı taşşıl üzredür. Erlerüñ aħvāline göre bunları daħi ħıyās idesin. Eger ‘avretüñ zıkr olunan haţlarından ħayri elüñ taşrasından yaña haţları olsa ħaħbe olmağa ve oynaşları ‘adedine delâlet ider.

Eger dilersenñ bilesin, bir kimesne oğlan iken mi ölünür yaħod yigit iken mi ölünür yaħud da orta yaşında mı ya pîr iken mi ölünür. Eger arada ‘avret haţtı “he” barmağın dibine ħatı yaħîn olsa oğlan iken ölüne, eger barmağda irarak olsa pîr iken ölüne ħāşıl-ı kelām haţtıuñ bu‘dına ve ħurbına göre ölür. Eger “ğayn” “elif” “yā” “te” haţtına yaħîn ‘ömrü haţtınuñ sağ yanında müvāzi haţ olursa ħurbette fevt olur ve evinde vefāt itmeyeceğine delâlet ider. Eger ‘ömrü haţtınuñ şol yanına ‘ömrü haţtına müvāzi haţ bulunsa “ğayn” “elif” “yā” “te” haţtına yaħîn yirde, tabî‘i ölüm olmasına delâlet ider. Ve ba‘zı ħükemā eyittiler ki, eger “ğayn” “elif” “yā” “te” haţtına dört müvāzi haţlar olsa ‘ömrü evvelinde eylükler görüp mālly olmağa delâlet ider. Ve eger bu haţlar “ğayn” “elif” “yā” “te” haţtına irāħ olsa ol ħadar yaşına göre

mālî ola. Eger mezkûr hatlar (vr.46) “elif” barmağla “gayn” “elif” “yâ” “te” hatlarının ortasında olsa orta yaşında iken malî ve rızkî olmağa delâlet ider bunuñ ortasına kıyâs oluna.

Eger, Kamer hüküm itdüğü yirde aşağı şekilde mersüm olur nişânlarda birisi bulunsa kendü ‘avretlerün koyup haram ‘avretlere kerhle zinâ idüp ve yaramaz fikirler eyitmeğe delâlet ider. Eger ‘Utarid yerinde aşağı şekilde mersüm olan nişânlardan birisi bulunsa ağır hastalıklara ve bögreklerün yiline ve yâhud öksürüklere delâlet ider. Eger Mirrih yirinde aşağı şekilde mersüm olan nişânlardan birisi bulunsa mütegayyirü’l- hâl olup hastalıklara uğramağa delâlet ider. Eger Şems yirinde aşağı şekilde mersüm olan nişânlardan birisi bulunsa tiz kaçganlığa delâlet ider. Her nesnede kâmil olduğuna delâlet ider. Bu mezkûrâtlar taşvîri budur.

Yed-i Şâliş

(vr.47)

Eger Müşterî yirinde mersüm olan nişânlardan birisi bulunsa vâfir rızklar kazana ammâ teşvîşleri ve dervîşliği ola. Eger Zühre yirinde mersüm olan nişânlardan birisi vâkî’ olsa söylemesinde ağır ağır debrene, ammâ ehl-i fikr ve civânîde kâmil olup ‘âlimleri ve şâlihleri ziyâde sevüp muhtaliht olmasına delâlet ider. Eger müşelleş içinde bu zîkr olan nişânlardan bulunsa yaramaz hüylü kişi olup ve cömerd olmasına delâlet ider.

Bilgil ki, zâviyelerün ahkâmın zîkr idelüm. Eger ki zâviyesi “be” ve “cim” barmağları arasında doğru olsa gönlî miskîn olup ve haram kazanmağa ziyâde cehd itmesine delâlet ider. Eger bu zâviye “be” barmağın ortasına doğru olup zâviye-yi hâdde daği olsa zihni zeyrek olup ve sa’âdetine delâlet ider. Eger “mim” “sin” ve “mim” “lâm” hatlarından zâviye hâdiş olmasa ya’ni birbirine tokunmıyalar aralıkları zâhir ola, kendüyi görür ve esirgemez ve eylük bilmez ve az söz ile kışkanıcı ve yalancı ve gammâzlayıcı, hâşıl-ı kelâm murdâr hüylü ve ‘akıbeti hayr olmaz kişiye delâlet ider.

Eger zîkr olunan hatların aralıkları katı ziyâde yakın olmağa muttaşıl gibi ola ammâ haqîkatde muttaşıl olmasa muhataraya uğramağa ve demürden yarası olmağa (vr.48) delâlet ider. Eger bu hatların arasında gayri hatt “mim” zâviyesinün dibinde çıku girü gelüp “mim” “sin” hatlarına tokunup aşağı bakar ise ağudan yâhud darbdan helâk olmasına delâlet ider. Eger zâviyesinün üstüne gelen hat sağ taraftan arası açılıp yana egilüp kavuşmağa yakın olup varup “mim” zâviyesinün altında kavuşa, delîldür ki

itdügi h arclara ve c omerdlilere peşim an ola. Eger müşelleş içinde “mim” yanında buncılayın¹⁴ niş n olursa alacağı ‘avretten m r s dikmege del let ider. Eger mezk r yirde buncılayın niş n olsa ve kıızıl olsa bir yıl tam m h aste ola ve h aşte olmasına del let ider. Eger, “sin” z viye-i k a’ime z ahir olup kıızıl ola, gönlün ve h aret-i ‘az zen n ve kuvv n n hoşluğına del let ider. Eger mezk r z viye r viye olsa h ar m  kiři olduğına del let ider. Eger z viye m nferice olsa bunuň ‘aksid r. Eger bu z viye olmasa em nliği ve ins niyyeti olmayup m teğayyir ’l-h al olduğına del let ider. Eger z viyede (işaret) buncılayın niş n ‘avretde bulunsa h amli erkek olduğına del let ider. Eger mezk r h dde ise fitnelige del ld r. Eger mezk r m nferiha ise a mağ olup ve ins niyyeti olmaduğına del ld r. (vr.49) Eger z viye olmasa mi’dede bağrı z aflığına del ld r. Eger mezk r buncılayın¹⁵ niş n olsa yatlıdur. Eger el n murabba’ında h a  gibi olursa ş liğ ve mütedeyyin ve m teşeri’ kimse olup d ny  terkin i tiy r eyleyüp ve h z r sürüp ve řey  güveyi kiři olup ‘izzetli olmasına del ld r. Eger mezk r h a  egri olup ve hoř niş nlamış olmasa tel l k gele. Eger iki müşelleş olsa birin n h atı birisin n ola, ey  olmağa del let ider. Eger  c olursa yatlıdur. Eger dört olursa ey d r. Eger mezk rda buncılayın niş n, ki yılduz gibi olsa, o kişiden şağınmağ gerek. K c k d ’ire gibi olsa ‘ul mda k mil olduğına ve ey  h lara del let ider. Eger el n murabba’ında müşelleş z viye-i h dde olup “mim “elif” h atının  ortasında v ki’ ola büyük d şmenleri olduğına del let ider. Eger “cim” ve “he” aralığı mu abelesinde seferler çeküp ve za metler g rmege del let ider. Eger iki “elif” barmağın dibinden çıkup ‘ mr h atını keserlerse uzun seferler çeküp çok vil yet g rmege del let ider. Eger  amer hükmi yerinde bir yılduz şekli olsa buncılayın (vr. 50) (yıldız işareti) sevin p fera  üzre olmağa del let ider.

Eger  amer hükmi yerinde buncılayın niş n olsa ş hib-i ‘izzet ve hürmet olmağa del let ider. Eger  amer h atı yerinde ‘ mr h atı yanında buncılayın şekil h dde olsa ‘a abince gelecek emrazlara del let ider. Eger cim  h atından bir budağ bit p “cim” barmađuň dibine dek gelse çok nesnelere  alışup ziy de za metler  ekmege del let ider. Eger “cim” barmađuň dibinden iki kışacık yoğun h atlar  ışsa iři ehli olup maşla at başarduğına del let ider. Eger zikr olan h atlar birbirisiyle kesilse emek çeküp ve za metler g rmege del let ider.

Eger “cim” barmađuň avucı bođunu dibinden  c k c k h atlar ařađasına ine g g sde vey  bađırsađda verem olmađa del let ider. Eger “vav” barmađuň dibinden iki tođrı h atlar el n uzunluđına gideler b k lmiř ya od kesilmiř olmayalar ‘a luň zeyrekliliđine ve ‘ilm-i f yi a ve m t la’a idüp ince fikrler olmađa ve çok ‘imler bilmege del let ider ve ba’zı va itde çok söyler ve ba’zı va itde söylemez kiři olmađa del let ider. Eger mezk r iki h atlar kesmiř olsalar mezb rların hil fi olmađa del let ider.

Eger ‘u arid yerinde buncılayın şekil olsa (vr.51) d şmenleri a a g lib olmağa del let ider. Eger ‘U arid yerinde k c k ve  arışmış h atlar olsa oğlan iken şab ’atli ve terbiyetli olmağa del let ider. Eger zikr olan h atlar “ ayn” “elif” “y ” “te” h atına yağın yerde olsalar b rid ve yalancı miz c olup şab ’at n l neti olduğına del let ider.

Eger ‘U arid yerinde buncılayın şekil olsa ilerü urup ‘ limi mertebeler bulup ulu kimesne olmağa del let ider. Eger “elif” barmađuň evvelki f şlına yağın yerde bir h at yüzük gibi tam m barmağı

14

15

çevirse boğulmağa yaхуд aşılmağa delâlet ider. Eger mezkûr hâtt tamâm mezbûri barmağı çevirse, şoñra da muhâtaraya uğrayup büyük belâya uğrayup gene hâlâş olmağa delâlet ider. Eger barmağı evvelki faşlı üstine¹⁶ buncılayın bir nişân olsa ziyâde yaramaz delîldür. Eger tırnağ yanında buncılayın¹⁷ nişân olsa aşılmağa yaхуд boğulmağa delâlet ider. Eger “elif” barmağı evvelki faşlı üstine buncılayın nişân olsa kız qarındaşına zarar itmege delâlet ider. Eger barmağı evvelki faşlı üstünde yıldız gibi olsa ifrâtle cimâ¹⁸ olmasına delâlet ider. Bu mezkûrâtuñ taşviri budur:

Yed-i Râbi'a

(vr.52)

Eger müşteri yerinde uzun hâtlar elüñ uzunluğına inerse ne kadar barmağıñ dibine yaқın olup çok olsa ol kadar ziyâde mallar ve ‘izzetler ve mertebeler ve eylükleri olup şâhib-i hayr olmağa delâlet ider. Ammâ şart budur ki bu hâtları ğayri hâtt kesmiye ve bükülmüş olmiya. Eger mezkûr hâttı ğayri hâtt kesmiş ola ya bükülmüş ola mezkûrların hilâfına delâlet ider başında yaхуд alında yaraları olmağa delâlet ider. Eger her hâtt kızıl ve büyük ola, gelecege delâlet ider. Eger rengi hıyre ve küçürek olsa geçmişe delâlet ider ve ba‘zlar dimişlerdür ki eger müşteri yerinde haç gibi yâхуд müşelles hâtlar bulunsa rengi ve taşviri ma‘nîdâr olsa ‘izzete ve hürmete delâlet ider. Eger müşteri yerinde (vr. 53) buncılayın nişân olsa beyni zâif olup ve hareketleri olup ve zahmetlü dirligi olmağa delâlet ider.

Eger bir toğrı ince hâtt elüñ murabba‘ında ayvâ renklü “he” barmağıñ dibine dek varsa eger aralarda olsa insâniyyeti olmayup harami kişi olmağa delâlet ider. Eger ‘avretlerde olsa ululuğa yaхуд

¹⁶ Aynı işaret

¹⁷ Aynı işaret

eylüge delâlet ider. Eger bu haţţ egri ve yoğun olsa erlerde olsa cömerd ola ve eger ‘avretlerde olsa cimâ‘ sevmege delâlet ider.

Eger Zühre yirinde haţlar olsa kimi küçürek ve kimi orta olsa ve toğrı olmasa mühmillerde muhabbet idüp yâ harâm kabûl idüp cimâ‘a ziyâde iştihâsı olмага delâlet ider. Eger mezkûr haţlar toğrı olsa ‘izzetle bahta delâlet ider. Eger “he” barmađuñ dibinde egri kızıl haţlar olsa yalancı ve uğrı olmağa delâlet ider. Eger egri ve kızıl haţlar elüñ murabba‘ında Zühre yerine geleler ammâ barmađuñ dibine varmayalar kollarda ve ellerde yara olmağa delâlet ider. Eger “he” barmađuñ dibine nişf dâ‘ire olup ortaya bađa, mertebenüñ eylüge döndüğüne delîldür. Ammâ aşığa bakmak meretebe eksükliğine delîldür. Eger “ğayn” “elif” “yâ” “te” haţtı toğrı ve muttaşıl olup reng dağı ma‘nîdâr olup yukaru etrafa mâ‘il ola, huşüşâ ki budakları olup kesilmiş olmya, devletlülerde olsa mâlı dâ‘im olup ve ziyâde (vr. 54) olmağa delîldür ve yohsulda olsa eylüge delîldür. Eger “ğayn” “elif” “yâ” “te” haţtından bir toğrı muttaşıl haţ çıkup “mim” “lâm” haţtına varsa ‘ömrî olanda dirliği tar ve zahmetlü olup soñra âhîr ‘ömrî huşür üzre olup hayr olmasına delâlet ider. Eger mezkûr dört barmağa varsa her ne işe başlasa râst gelüp talî‘i sa‘îd olmasına delâlet ider. Eger mezkûr haţ orta barmağa degmiye ma‘şûkı olduğına delîldür. Eger mezkûr haţ “be” barmağa varsa uzak seferlere gitmege delâlet ider. Eger mezkûr haţ “he” ya da “dâl” barmaga yakîn varsa ğayet ‘âlî naşîb olмага delâlet ider. Eger mezkûr haţ muttaşıl olup eyü renkli olup “elif” barmağun dibine yağud ‘ömür haţtınıñ yanına çıkarsa ğayet vağtı laţîf ola. Eger “ğayn” elif” “yâ” “te” haţtınıñ üstünde ‘avretlerde ‘ömr haţtına yakîn üç ya dört ya dağı ziyâde yılduzlar olsa ğammâz ve yaramaz ere varup soñra yine kırtulmağa delîldür. Eger koluñ ortasından bir haţ çıkısa “ğayn” “elif” “yâ” “te” haţtına geçe ‘Utarid hükmi yerinde tursa kendü dostlarına şadâkat idüp dostları buña şadâkat itmedüğüne delâlet ider. Eger mezkûr haţ kolun dibinden egri ve aşılsız ola kul olub kendü ihtiyârında olmaduğına delâlet ider. Eger cimâ‘ haţtınıñ (vr.55) avcunda buncılayın bir haţ bitse ki barmakların taşra tarafından yine barmaklarına bađa haşmını öldürdüğüne delâlet ider. Eger koluñ ortasından bir haţ çıkup bir yerlere misafir olup seyyâh olmasına delîldür. Eger mezkûr haţ geçüb ‘ömr haţtına ya baş haţtına tokunsa def‘aten vâfir rızık eline gire, eger mezkûr haţ kamer hükmi yerine varsa, deniz seferin idüp varduğı yirde mütemekkin olup maşşüdi temâm olmasına delîldür. Eger Zühre yerinde müselles yağud murabba‘ olsa hâli ğayet eyü ola. Eger ‘Utarid yerinde yılduz olsa, ‘avretten mâl hâşıl olmasına delîldür. Eger “be” “cim” barmaklarıñ arasında bir haţ çıkup yâş şekli gibi gelüp “be” barmađuñ dibine varsa başında yara olup yağud olacağına delîldür. Eger “be” ve “cim” barmakları arasında bir haţ çıkısa “he” barmađuñ dibine varsa maşbûs olmasına delâlet ider. Eger, “cim” barmađuñ dibinden, ya‘ni Merrîh hükmi yerinde nişf dâ‘ire gibi bir haţ olsa ki yukaruya bakar ola, zindâna girdüğüne delâlet ider. Eger, Zühre yerinde mezkûr haţ (vr.56) gibi olsa uğrı olduğına delîldür.

Eger elde kıl az olsa ‘avret tabî‘atlı olup teğayyürü‘l hâl olduğına delîldür. Eger ellerde kıl olmasa yaramaz hûlara ve büyüklenmeğe ve ‘akılsızlığa delîldür. Eger kılıñ kemiyeti ve rengi ve yoğunluğı ve egriliği ve toğruluğı i‘tidâl üzre olsa eyü hûlara delâlet ider. Zıkr olan i‘tidâl ‘ilm-i tıbda ma‘lumdur. Aristotâlis “Nefis” kitabında dimişdür ki tırnađlarıñ ağvâlinden ‘akluñ zeyrekliliği ve kendülüği ma‘lumdur. Ve ba‘zı hükemâ dimişdür ki tırnađlarıñ sebebi gönül def‘ itdüği fuşalâtdan hâşıl olur. Ve gönül fuşalâtu laţîf ve ince olsa mizâc laţîfliline delâlet ider. Ve dağı ‘akluñ ve huylarıñ hoşluğına delâlet ider. Bu zıkr olunan ‘alâmetler etıbbâ ‘alâmeti gibidür. Eger tırnağlar ince ve rengleri laţîf olup ve yağud kızıl sağ olup uzun olsa ‘akluñ ve huylarıñ hoşluğına delâlet ider. Eger tırnağlar kıta kışa olsa âdeme karışmayup haţır-nâk kimesneye delâlet ider. Ve hükemâdan ba‘zıları dimişler, eger, tırnağ üzre açık akçe akçe noğtalar olsa, ol miğdâr dostlar ve bereketler bula ve halk kıatında noğtalar

adar libasları ola ve yahud halkdan ol adar fâideler bula. Eger tırnaklar üzerinde ufacı kara ara notalar (vr.57) olsa ol adar dşmenleri ola bu mezkrâtuñ taşvîri budur:

Yed-i Hams

Velehü sâdis

Sonuç

“Kıyâfe”-“firâset”, ayak izleri de dahil, her tür işareti yorumlayan bir tür bilimdir. Ancak bu türde kaleme alınan metinler, insan fizyonomisinden hareketle insanın karakter ve moral yapısına dair çıkarımlarda bulunan eserlerdir. Kıyâfetnâmelerde insan bedenindeki her uzuv, taşıdığı yapısal özellikler

açısından değerlendirilirken günümüzde “el-falı” olarak düşünölen “kefnâme”ler bu tarz eserlerin içinde gelişmiş bir tür olarak görünmektedir. Kefnâme bölümünün firâsetnâmeden farkı, bir takım işaretlerden hareketle karakter hakkında yorum yapmakla kalmayıp geleceğe dair tahminleri de içermesidir. Bu yönüyle kıyâfetnâmeden ziyade falnâmelere yakın bir metindir.

Mustafa b. Evrenos’un metni, Türk edebiyatında yazılmış pek çok türdeşi gibi sade ve yalın bir anlatım tarzını benimsemiştir. Edebi değer taşıdığı söylenemez, zaten belli ki müellifin böyle bir çabası yoktur. Eser, bir çeşit didaktizmi, faydacılığı esas alan bir yazın örneğidir.

KAYNAKÇA

- CEYHAN, Âdem, (1997), *Bedr-i Dilşâd’ın Murâd-nâmesi*, C I, II, İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yay.
- ÇAKIR, Müjgan, (2007), “*Kıyâfet-nâme’ler Hakkında Bir Bibliyografya Denemesi*” Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi, C 5, S 9, s. 333-350.
- ÇAKIR, M. (2010). Kıyâfet-Nâme Edebi Türünün Tarihsel Gelişimi Bağlamında A'vanzâde Mehmed Süleyman'ın Kıyâfet-nâmesi Örneği. In *Perspectives on Ottoman studies: papers from the 18th Symposium of the International Committee of Pre-Ottoman and Ottoman Studies (CIEPO) at the University of Zagreb 2008* (Vol. 1, p. 281). LIT Verlag Münster.
- ÇALDAK, Süleyman,(2005) Taşköprölüzâde'nin Mevzû'âtı'Ulûm'undaki İlimler Tasnifi Üzerine, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi/Fırat University Journal of Social Science*, Cilt: 15, Sayı: 2 Sayfa: 115-146.
- ÇAVUŞOĞLU, Ali. (2004). Türk Edebiyatında Kıyâfet-nâmeler.Ankara: Akçağ.
- ÇAVUŞOĞLU, Ali,(2009). Kıyâfet İlmî ve Kutadgu Bilig’de Kıyâfet İlmî /Fizyonomi İzleri, *Bilimname XVII*, vol.2, sf.293 - 302
- ÇELEBİOĞLU, Âmil, (1979), “*Kıyâfe(t) İlmî ve Akşemseddinzâde Hamdî ile Erzurumlu İbrahim Hakkı'nın Kıyâfet-nâmeleri*”, Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi Ahmet Caferoğlu Özel Sayısı S 112'den ayrı basım, s. 305-347.
- ÇINAR, Bekir (2012). Niğdeli Visâli Ve Hamdullah Hamdî'nin Kıyâfetnâmeleri Üzerine Bir İnceleme, *Zeitschrift für die Welt der Türken Journal of World of Turks*, ZfWTVol. 4, No. 3 sf.299
- DUVARCI, Ayşe (1993) *Türkiyede Falcılık Geleneği ve Bu Konuda İki Eser*, Ankara: Kültür Bakanlığı Halk Kültürünü Araştırma ve Geliştirme Müdürlüğü yayımları.
- ERKAL, Abdülkadir, (1999). Kıyâfetnâmeler Üzerine. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, (Vol.13).
- KIRBIYIK, Mehmet (2009) *Kıyâfet-nâme-i Cedide Hakkında*,A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi Sayı 39, Prof. Dr. Hüseyin AYAN Özel Sayısı, 793-813
- MENĞİ, Mine, (2002), “*Kıyâfet-nâme*” Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, C 25, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yay.
- PALA, İskender, (1995), *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, Ankara: Akçağ Yay.
- SARIÇİÇEK, Ramazan, (2012). Mustafa Bin Bâli ve İlm-iFîrâset'i. *International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 7/4, Fall 2012*, p. 2725-2754.
- ULUDAĞ, Süleyman,(2001) *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, İstanbul:Kabalıcı Yay.
- ULUDAĞ, Süleyman,(1996) “Fîrâset” Maddesi, TDV. İslam Ansiklopedisi, İstanbul: İSAM Yay. c. 13: sf.116
- YERDELEN, Cevat (1988). Türk Edebiyatındaki Kıyâfetnâmeler ve Niğdeli Visâli'nin *Vesiletü'l-İrfân* adlı Kıyâfetnâmesi, Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (basılmamış Y. L. Tezi)
- YILMAZ, A. (2012). Kıyâfet İlmîyle Oluşturulan Eserler ve Bu Eserlerden Seçilmiş Örnekler. *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (10-1), 129-139.